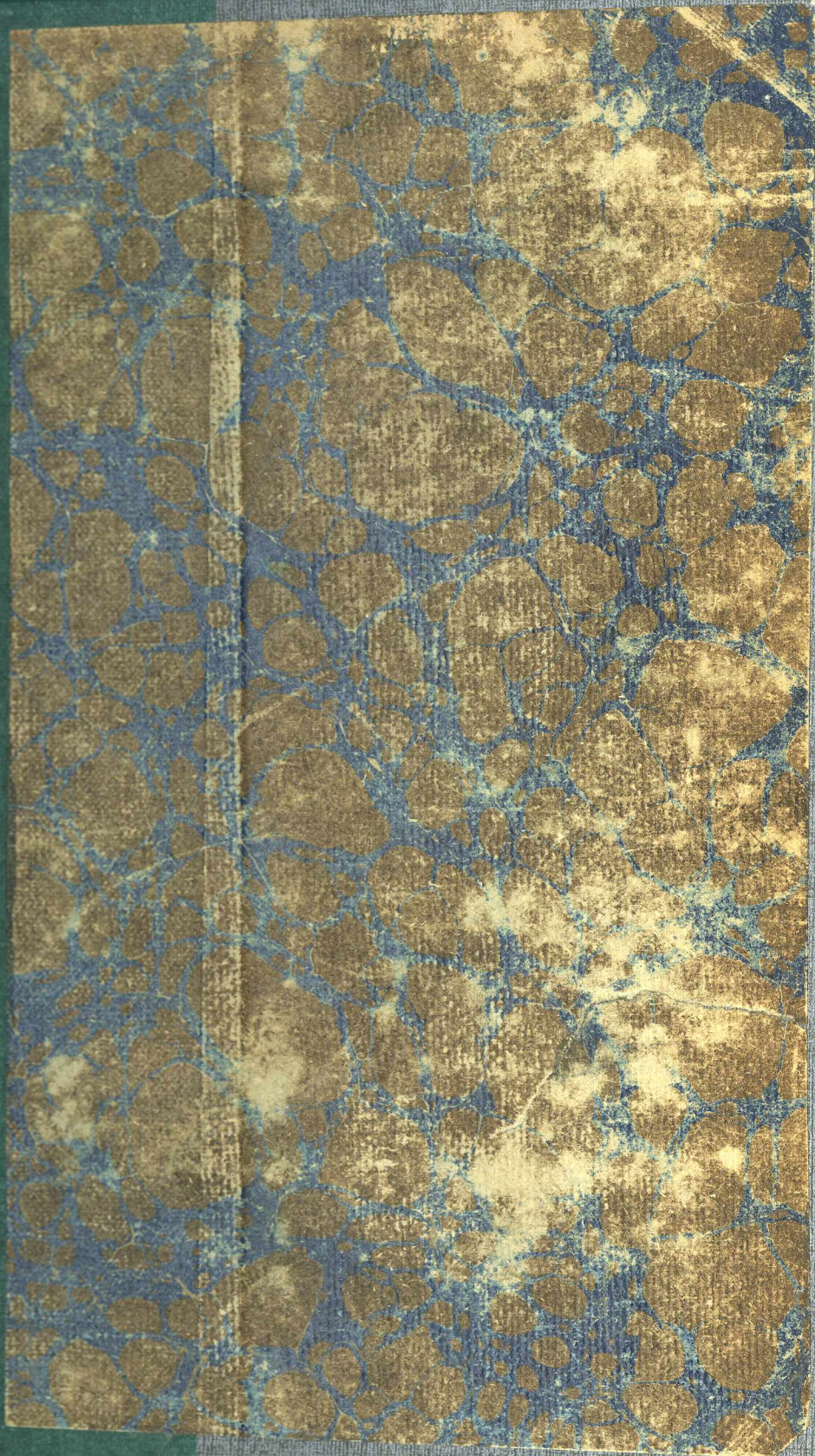

Politikai
röpiratok.

123.

Príves felmértéire ártó bók

123
1069

A SZABADALMAZOTT

MAGYAR NEMZETI BANK

ÜGYÉNEK

NÉPSZERŰ TÁRGYALÁSA.

A NAPI ÉRDEKELTSÉG HASZNÁLATÁRA

ELŐADJA

✓ PÉTÉNYI OTTO.

BUDAPEST, AZ 1875-KI KÉPVISELŐHÁZ MEGNYITÁSA ELŐTT.

3.

BUDAPEST, 1875.

TETTEY NÁNDOR ÉS TÁRSA.

TETTEY NÁNDOR és TÁRSA

könyvkereskedésében, Budapesten, váczi-utcza a „vastuskóhoz“, megjelentek:

Közügyeinkről.

Magyarország pénzügyi helyzete. — Irta gróf Lónyay Menyhért.
Budapest 1874. 1 frt 80 kr.

Észrevételek gróf Lónyay Menyhért „Közügyeinkről“ szóló munkája felett.
Irta X. Y. Z.

A magyar tudományos Akadémia által első jutalommal díjazott közügyi pályamunka szerzője.
Budapest 1874. — 1 frt.

Du Mesnil Marigny.

A ZSIDÓKRÓL.

Fordította Istóczy Győző.
Budapest 1875. — 70 kr.

ÉRTSÜK MEG EGYMÁST!

Röpirat.
Budapest 1875. — 80 kr.

HI A HAZA!

Levelek egy államférfiúhoz.
Budapest (februárban) 1875. 70 kr.

*Rhapsodicus tanulmányok az alkotmányosság
a nagy szavak és humbug köréből.*

Irta Luka Gusztáv. — Budapest 1875. 1 frt 20 kr.

Liberalismus és Conservativismus.

Politikai tanulmány. — Irta Verhovay Gyula.

I. Elvi pártalakulás. II. Conservativismus és liberalismus általában. III. Conservativismus és liberalismus Magyarországon. IV. Az 1867-diki reactió.
V. A tények és számok logikája. VI. A kimesterkélt pártegyesülés.

Budapest 1875. — 2 frt.

Néhány szó báró Sennyey Pál politikai működéséről.

Budapest 1875. — 80 kr.

A SZABADALMAZOTT
MAGYAR NEMZETI BANK
ÜGYÉNEK
NÉPSZERŰ TÁRGYALÁSA.

A NAPI ÉRDEKELTSÉG HASZNÁLATÁRA

ELŐADJA

PETÉNYI OTTO.

BUDAPEST, AZ 1875-KI KÉPVISELŐHÁZ MEGNYITÁSA ELŐTT.

BUDAPEST, 1875.

TETTEY NÁNDOR ÉS TÁRSA.

A magyar „Nemzeti bank“-ügy népszerű tárgyalása.

A jelenkor iránya a *tények politikájában* találja egyetlen hű kifejezését. — A képzelt nagyságnak, — mondott hatalomnak és szószaporításokra épített negélynek ideje lejárt! . . . A látszat többé ki nem elégít . . . a valóságnak lódereje az, mely a népek törekvéseit ellenállhatlan mozgalomba hozta! . . .

Ezen általános szellemi irányhoz járulnak még a legújabb időszaknak „világrendítő nemzetgazdászati csapásai“, — mik még ott is, hol annak legkisebb maradványa létezett, — kiírtottak minden önámítást, — s az önfentartás létharcának küzdelmére serkentettek minden rugékony erőt.

Ily törekvések ösztönzik kedves hazánkat is, — midőn annak közvéleménye első sorban követeli: anyagi jólétünk egyik fő életerének: a „nemzeti bank“-ügynek alapos és üdvös megoldását.

Hogy ezen kérdésnek megoldása a lehető legtökéletesebb mérvben feleljen meg a közérdek céljainak, — szükséges, miszerint az *javára fordítsa* mindazon hasznos és káros tapasztalatokat, miket előttünk más haladottabb népek már régen szerzettek.

. . . . Valaki egyszer azt állítá, hogy „minden magyar ember . . született ügyvéd!“ . . . — s én evvel ellenkezőleg, azt merem állítani, hogy ép úgy, valamint minden ember,

kinek hosszú újjai vannak, — még nem zongoraművész, — „minden magyar ember, ki hangos zajjal kívánja decretálni a „nemzeti jegybankot,“ — még nem: született bankvezér!“

... Tanúlnunk s nagy buzgalommal „dolgoznunk“ kell, — hogy a korszellem legjózanabb tökélyének színvonálára emelkedve, képesekké váljunk: egy oly megoldást létesíteni, mely ne csak önszeretetünket, hanem a külvilág bizalmát is teljes mértékben igazolja s elégtse ki.

Jelen kis munkámnak feladata, a főnebbi elveknek megfelelőleg, — először: *egy rövid általános ismertetését adni a „bank-ügynek,“* — másodszor: *egy szemlét tartani a külföldön létező legelőbbkelő „jegybankok“ felett,* — s harmadszor: *egy tervet előkészíteni a szervezendő „magyar nemzeti bank“ felállítására.*

I. Rövid ismertetése a „bank-ügynek“.

Bankok (angolul: banks, franciául: banques) alatt általában: a pénzforgalmat közvetítő intézetek értetnek. — A bankoknak legősibb üzleti-ága, melytől nevük is származott: a *pénzváltás*. — Olaszországban, hol még ma is az egész iparmozgalom szabad ég alatt, az utcán sürög, — a pénzváltók is üzleti telepeiket nyilvános téreken és járdákon állították fel. — Az üzlet, mint a többi árusoknál, asztalokon vagy — mint ezek a pénzváltáshoz különösen elkészített alakban „banca“-knak neveztettek — ily „banca“ nevű támlók körül végeztetett, — s ennél fogva a pénzváltó maga is időfolytán: „bancario, banker, banquier“ vagyis magyarul: *banktulajdos, bankár* és üzlete röviden „bank“ névvel jelöltetett meg.

Az egyszerű pénzváltáshoz természetesen már igen korán szegődött az „ezüst- és arany-nyali kereskedés,“ mely még ma is a banküzletnek egyik fontos ágát képezi.

Habár a „*pénzváltás*“ a római és középkori Olaszonnak egyes kereskedelmi városaiban igen nagyszerűen üzetett (mi az akkori Olaszhon világforgalmi viszonyainak sokoldalúsá-

gából folyt), — mégis, a bankügy-nek jelenlegi kifejlődéséhez, a tulajdonképi átképzés a „giro-üzletből“ támadt. — Mert mint minden kereskedés, tőkélyének tetőpontján mindig a *hitel-üzleten* nyugszik, — ép úgy: a bankügy is fejlődése útján arra késztetett: miszerint a kereskedelemnek ezen hitelvágyó irányát támogatva, — az egyszerű pénzváltásnak hitelnélkülöző adó-vevő üzletéből kiemelkedvén, a „giro-üzletté“ nőjje ki magát. — Ezen fokozattal karöltve, az üzleti-telep is az egyszerű piaci sátoros-támolyból (*banca*), — a szilárdan épült s jól elzárható boltokkal biztosított házzá fokozódott, mint mai nap a „bankházakat“ képzelni szoktuk.

A „giro-üzletnek“ lényege abban áll, hogy: a kereskedőknek egy nagyobb száma oly célból szövetkezik, miszerint egymásközi fizetéseiket egyszerű fel- és lerovások útján eszközöltetik, — s ennek ellenében egyszer mindenkorra a közös kezelés alatt álló intézetben egy bizonyos összeget készpénzben lefizetnek. — Ily utalványok természetesen csakis azon bizonyos körbe (*giro*) tartozó személyek közt forogtak, kik a főnebbi célból szövetkeztek; — s innen támadt ezen szövetségi-körnek olasz elnevezése: „*Girobank*“ — és a „giro-üzlet.“ — Ezen intézménynek előnyei következők: mindenekelőtt a minden egyes üzlettel járó *pénz-olvasásnak* és *szállításnak* idővesztése és munkája elmarad, — mihez a *pénz-darabok kopásának* kikerülése is járúl, — a vagyon *biztossága* növekszik, miután többeknek szövetsége az egyes tagra eső nagy költség nélkül, oly óvó intézményeket állít, miket az egyes magánzó nem tehet, — de a legfőbb előny rejlett azon körülményben, hogy a kör tagjai egy határozott, tiszta *pénzlábban* állapodtak meg, — melyet a pénz-rozabulás nem fenyegetett, s ez által oly veszteségek ellen biztosított, mint azokat a középkornak, s a 16 és 18 századoknak pénz-iparja igen gyakran okozott.

A „*Girobank*“ részesei egy könyvbe igtattatnak, melyben minden egyesnek külön számlája vezetetik, melynek „*javára*“

az általa letett összeg és az ő részére befolyt fizetmények, — s „*terhére*“ azon kiadások rovatnak, mik az ő utalványa folytán teljesítették. — Mihelyt ilymódon az egyesnek „követelése“ kimerült, — új „befizetést“ kell tennie, . . . s megfordítva is: minden tagnak joga van mindenkor, bent levő „befizetését“ egyszerre vagy részletekben magának „folyóvátétetni“. Az ily banknak „kezelési költségeit“ természetesen mindig a „bank-tulajdonosok“ viselik, — de habár ezen költségek tetemes magasságot is érnek el, s bár a letett tőkék a banknak „kamat nélkül“ is adattak át, — mindazonáltal a föntecsetelt előnyök oly nagyok, hogy busásan kárpótolják ezen költségeket és hátrányokat.

Az *első Giro-bank* 1156 évben *Velencében* támadt, — hol a 15 és 16-ik századokban még két hasonjellegű bank keletkezett, mik azonban 1587-ben a legrégibb bankkal egyesültek a híres „*Velencei bank*“-ká, mely 1797-ig, tehát a velencei köztársaság végeig létezett. Ezen bank az úgynevezett „*lire grossi*“ nevű arany-pénzben számolt, melynek darabja, a mi mostani pénzünkben: 21 forint 22 krajcárt osztr. értékben képviselne. A legrégibb második Girobank 1349-ben *Barcelonában*, — a harmadik: 1409-ben *Genuában* támadt. — Mindezen bankszövetségeknél tisztán az idő- és munkakímélést célzó kereskedelmi szempont volt a vezérelv, mely azokat létesítette. — Midőn azonban a 17-ik században a „*Kipper és Wipper-ek*“ visszaélései kaptak lábra, s a „pénz-rontás“ hamis ércvegyületek alkalmazásával mindig vakmerőbben lépett fel egész Európában, ugyannyira, hogy a pénzügyben minden biztosság eltűnt, — ekkor a *biztos és minden körülmények közt változatlan kereskedelmi pénzlábnak vezérelvéből* kiindulva léseültek: 1609-ben *Amsterdamban*, 1619-ben *Hamburgban*, és 1621-ben *Nürnbergben*, az akkori solid kereskedelem érdekeit szolgáló Giro-bankok. — Az akkori „pénz-rosszabbulás“-t megítélhetjük, ha tudomásúl vesszük, hogy az

akkori államkormányok által bevett „önkényes gyakorlat“-tal összhangzólag 1542-től 1608-ig a „hollandi-pénz“-nek fémértéke: 48 %₀-el; — a „hamburgi Shilling“-nek fémbecse 1609-től 1621-ig 60 %₀-val reducáltatott. — Ezen régi németgiro-bankok közül, csak egy t. i. a „*Hamburgi bank*“ tartotta fen magát napjainkig ősi tisztaságában. Ennek számoló-érme 1770-ig a „Species-tallér“ volt, azóta pedig a „kölni mark“ finom ezüstben, mely = 27 mark 10 shillingben állapítottat meg. Ezen pénzláb szerint a „*Hamburgi Giro-bank*“ még ma is az úgynevezett „Mark-banco“ = 15 ezüst garas szerint számít, t. i. egy képzelt érem szerint, mely soha sem veretett, s ennél fogva minden „fémhamisítás“ ellen óva volt.

A bankrészesek letéteményezett összegeiért nyújtott biztosság, természetesen odavezetett, miszerint: a giro-bank szövetségén kívül álló tőkebirtokosok is, saját nemes ércekben és más értékekben fekvő tartalékjaikat igyekeztek a „Giro-bankok“ oltalmára bízni. — A bankok ezt szívesen fogadták, annál inkább: miután a reájukbízott összegektől nem kellett kamatokat fizetniök. — Sőtinkább a kezelésért még jutalékot is nyertek. Így fejlődött ki a: „*letéti-bank-üzlet*“, mely napjainkban a bankok ügyforgalmában igen tekintélyes szerepet játszik, habár nem csupán pénzösszegek, hanem főleg értékpapírok képezik a letétemények tárgyát. — Eredetileg a „pénzösszegek letéteményezése“ csupán az egyszerű „megőrzés“ céljából történt, s a bankok nem voltak feljogosítva: a nekik átadott összegek kiadására. — Jelenleg azonban a „letéti-üzlet“ rendesen ama jogot is magában foglalja, miszerint a depositum kiadható, s érte kívánatra a bank csupán köteles: ugyanoly összeget, vagy azonos értékpapírokat a betevőnek viszonzni; — sőt „váltók“-nál a bank azoknak „lejáratkori“ bemutatását, és a netáni jogintézkedéseknek eszközölését is átvállalja. A „letét“-nek kamatoztatása rendesen most sem történik, ellenben rendszerint a bankok sem igé-

nyelnek „letéti jutalék“-ot. Csupán határozott időre és felmondási tartamra adott „letét“-ekért szoktak a bankok kamatokat nyújtani.

A „letétiüzlet“ nyomán igen korán fejlődött ki egy főfontosságú ága a bankforgalomnak, ugyanis: a „bank-jegyüzlet“. A bankok ugyanis kötelezve voltak: a reájok bízott letéteményeket igazoló jegyeknek, a letevők részére való kiszolgáltatására. — A banknak ezen „tartozási igazolványai“ mint bármely más követelések is, birtokosaik által „átruházhatók“ voltak, s miután a bank igen biztos adósúl tekintetett, ezen jegyek más követeléseknél előnyösebb és könnyebb árkeletet élveztek. Nevezetesen az „Amsterdami bank“ volt az, mely ily „bank-kötvények“ átruházásának kezdeményezését főleg előmozdította. Az 1657-ben támadt „Svéd-bank“ már 1661-ben még egy lépéssel előbbre haladt, miután „hiteljegyek“-et adott ki, miken a jelölt összeg mindenkori készpénzbeli átváltásának igérvénye volt kifejezve. — *Errel a mai értelemben vett bankjegy is meg volt teremtvé.*

Ezen új érték-jelvénynek hordereje, még pedig káros oldaláról, azonban igen rövid idő múlva érvényesült, midőn Párisban 1716-ban Law a „*banque générale*“-t alapította, s egyidejűleg a bankjegyekben kifejezett korlátozatlan tőkére alapuló tőzsde-maneuvrek lábra kapván, ezeknek tönkremenetével, és Franciaország minden pénzügyi viszonyainak legrémületesebb felbomlásával végződtek.

A banknak utolsó és főfontosságú működése a „Disconto-és váltóüzlet“-ben áll. Csupán a „váltó“-nak fokozatosan kiterült jelentőségével a kereskedelmi forgalomban, lett a kereskedelem azon óriási kifejlődésre képesítve, melyet az ma elért. — Mert csak a váltó teszi lehetővé a kereskedelem legfontosabb tényezőjének, a „hitel“-nek teljes érvényesítését, — s azon összegek, mik a forgalomban kész- és papírpénz által képviseltetnek, habár azok sok milliárdokat tesznek ki, — eltűnő-

leg csekélyek azon óriási összegekhez képest, mik a váltó-forgalomban mozognak. — A jelenkor egész iparának rögtön, még pedig a legbiztosabb és legsolidabb cégeket sem véve ki, szünetelnie kellene, — ha mindazon fizetéseknek, melyek a termelt javaknak elértékesítésénél, — mindazon áthelyezéseknek hosszú láncolatán mik a termelőtől a fogyasztóig érnek s váltók útján eszközöltetnek: — egyszerre készpénzben, habár csak papírpénzben is kellene történniök. — A bankok azonban képezik azon intézményt, mely ezen váltóforgalmat egész horderejének teljes kifejtésére képesíti. — A *váltók discontirozásában*, azaz: azoknak még lejáratuk előtti kifizetésében vagyis: leszámítolásában fekszik tehát a jelenkori forgalomra nézve a bankok fontosságának súlypontja. — A „giro-üzlet“ volt az első lépés a „kereskedelmi-hitelbank“ gyámolítására, — a „letéti-üzlet“ és a „bank-jegyüzlet“ voltak a további előkészítő eszközök, a mennyiben a bankokat azon módokra utalták, melyek szerint, hitelük felhasználása mellett nagy pénzerőket könnyű szerrel kaptak rendelkezésre; — azonban csak a „disconto-üzlet“ emelte a bankokat az üzleti fontosságnak teljes magaslatára.

A „disconto-üzlettel“ szorosan összefügg két üzletága a bankügynek t. i.: az „*Incasso- és a Contocorrent-üzlet*.“ — Az első, vagyis: „*behajtási-üzlet*“ alatt idegen követeléseknek bevonása értetik, mik a bankra váltó vagy utalvány által ruháztattak át, — akár ezen követelések oly személyekre szólnak, kik a bank székhelyén laknak, — akár más helyeken, mely esetben azoknak fölvételét a bank ottani fiókjaira vagy bizományosaira bízza. — A „*Contocorrent = folyószámla-üzlet*“ abból áll, hogy a bank egy üzérrel oly folyó összeköttetésbe lép, miszerint magára váltókat intéztet, azért készfizetéseket teljesít, vagy másnemű vagyoni üzleteket eszközöl. — Mindez természetesen: kellő jutalékokért és megfelelő biztonság ellenében történik. — Rendesen az ily viszonyt, egy bizo-

nyos összegnek a bankba való fizetése előzi meg, melynek értékmagaslatáig azután a bank az utalt fizetéseket teljesíti. — Mihelyt ezen összeg kimerült, új befizetés történik, — habár a bank különösen megbízható feleknek, a letett összegén túl is hitelez, sőt esetleg „határtalan hitelt“ (blanco) is nyújt. — Ilyenkor mindkét oldalról kamatok számíttatnak; a bank ugyanis kamatot fizet a neki befizetett összegtől, a befizetés napjától kezdve, — míg az ügyfél a banknak fizet kamatot az érette a bank által kifizetett összegektől, az illető kifizetés napjától számítva. — Ezen tényletnek fontossága szembeötlő s a „Contocorrent“-üzletnek teljes kifejlése Angolhonban, egyikét képezi azon nyomós tényezőknél, mik az angol kereskedelemnek nagyszerűségét alkották. — S Angliában nem csupán gyárosok és kereskedők állanak a bankokkal „Contocorrent“ viszonyban, sőt inkább ott az minden solid embernek finansialis-igazolásához tartozik, miszerint valamely bankházban „folyó-számlával“ birjon, és arra „Cheques“-eket azaz: utalványokat állíthasson ki fizetésimódszerül. — A „Cheques“-nek ezen roppant elterjedésében fekszik oka annak, hogy Angliában készpénz csak az apró-résztet-forgalomban használtatik, s minden nagyobb pénzüzet már a bank közvetítése által eszközöltetik. — Ezen módon azután Angliában s különösen Skóthonban, hol a letéteményektől a folyószámlában kamatok számíttatnak rendesen, a bankok ellátják ily modorban a „takarékpénztárak“ üzletét is.

A bankforgalomnak nem jelentéktelen ágait képezik még, habár a bankügy tulajdonképi tárgyával a kereskedelemmel nem oly közvetlen összefüggésben, — a kölcsönüzlet, a jelzálogüzlet vagyis földhitelügy, — az értékpapír és lombard-üzlet, s végül: az államkölcsön-üzlet.

A kölcsön- és lombard-üzlet magában foglalja: kölcsönösszegeknek kifizetését, értékpapiroknak, különösen állami, közlekedési és ipari papiroknak elzálogosítása ellenében, —

s lényegileg annyiban tér el a *hypothekális* vagyis *jelzálogüzlet*-től, hogy ez utóbbinak zálogtárgya mindig csak ingatlan tárgy, azaz fekvő birtok lehet. Az *értékpapirüzlet* abban áll, hogy a bank a tőzsdepapíroknak vételét és eladását gyakorolja. Már ezen itt előbb nevezett két neme a banküzletnek csak mellékágait képezi a bankforgalomnak, — a szorosan vett értékpapirüzlet, mennyiben azt, mint a „*Crédit mobiliér*“ kezdeménye után a többi, különösen német-bankok, saját kockázatra menő speculatiót mivelik, — egészen és teljesen kirí a bankügy tulajdonképi hatásköréből, — . . . úgy, hogy solid bankok ezen üzletnemmél rendesen nem foglalkoznak, — míg ellenben bizonyos pénzintézetek leginkább azzal foglalkoznak, például: a „*Crédit mobiliér*“, a „*Credit-Anstalt*“ stb.

Végül az „*államkölcsonök elhelyezése*“, semmi összefüggésben nincs a kereskedelemmel, — s igen gyakran a bankokra épügy, valamint főleg a bankforgalomra nézve is, kártékony következtetésekkel bírt. Az „*Oszták nemzeti bank*“ erre nézve intő példaul szolgálhat, — sőt maga az *Angol-bank-ügynek* története is azt tanúsítja, miszerint a legveszélyesebb azon állapot, mikor a nyújtott kiváltságok fejében az állam mindenhatósága a bankot jobbágyává teszi, — mi által úgy is történt, hogy az európai legfőbb bankok bukásait májdnem kivétel nélkül az „*állami kölcsön*“-üzletekből támadt zavarok idézték elő, nevezetesen: a velencei, stockholmi, angol, porosz, amsterdami, bécsi „*oszták nemzeti*“, lissaboni sat. bankoknál!

A bankügy létfeltételeinek egyik legfontosabb elvi kérdését, mint olyat, mely a jelenkor nemzetgazdászati napi-rendjének első sorában áll, képezi az úgynevezett „*bank-politikának*“ józan megoldása. Kérdés ugyanis: „*legyen-e az államnak joga, egy különös bankot a bankjegyek kiadhatásának kiváltságos szabadalmával felruházni?* — vagy legyen-e a

bankügynek ezen pontjára nézve is épúgy, mint a céh-rendszer megszüntetése óta a „szabad ipar“ mezején, — a bank-ügy terén is az úgynevezett „bankszabadság“ elve szerint: minden egyes banknak megengedve, kimutatott kész-érc-tőkeerejéhez arányosítva bankjegyeket kiadnia?

Valamint vannak pártolói és ellenfelei az „ipar- és kereskedelmi szabadságnak“, épúgy vannak szószólói és ellenzői a „bank-szabadság“-nak is.

Ezen kérdést azonban megoldották a tényekből vont tapasztalatok, s az tehát nem a teoriákból, hanem a közérdeknek célszerűségi szempontjából döntendő el.

Tartsunk tehát egy kis szemlét!

A teljes bankszabadságnak egy példáját láttuk egész 1844-ig a skót királyságban. Ott akkoriban mindenkinek jogában volt, egy „bank“-ot állítania és bankjegyeket kiadnia, — a mennyit képesítve volt; csupán azon megszorítással, hogy 1 font sterlingen alúli s oly bankjegyeket, mik „kivánatra kamat nélkül, — vagy 6 hó után kamattal fizetendő“, kiadni nem volt szabad. — Ellenben, minden banktulajdonosok teljes ingó és ingatlan vagyonukkal solidariter kötelezve voltak az ily banknak minden tartozásait fedezni! Ezen szigorú óvszereknek szilárd alkalmazása mellett, Skóciában a korlátlan bankszabadságnak ily állapota teljesen igazolta célszerűségét. Ott is ugyan történtek balesetek, de mindannyiszor, például az 1857-ki nagy krízis folytán bekövetkezett bukásakor a „skót bank“-nak, a liverpooli „Borough-bank“-nak, a glasgowi „Western- és City-bank“-nak, — bebizonyult, hogy ezen csapásokat: a hitel-üzlet túlzásai — s nem a „bankjegy-kiadás“ idézték elő!

A „bankszabadság“ egy további példányaként rendesen „Éjszak-Amerikát“ szokás felhozni, habár szigorúan véve az ott semmi tekintetben nem áll. Már az első ottani bank az „Éjszak-amerikai bank“ kiváltságos szabadalmakkal birt, —

valamint hasonlólag a később keletkezett „Egyesült-Államok bankja.“ Mindkettejük kitünt azonban a túlzott mennyiségű bankjegykiadás által. — Voltak ugyan ezeken kívül egyes államokban külön bankok is, miknek joguk volt saját jegyeket kiadhatni, mindazonáltal ezek is jól tartották fenn magukat mindaddig, míg azon „angol jogi elv alkalmaztatott szigorúan, hogy: minden bankár *egész vagyonával felelős* bankjának tartozásaiért!“

Azonban már 1814-ben egy befolyásos pensilvániai bankár-testület kieszközölte, hogy egy „Charter“ azaz = oly testületi-jogcím engedélyeztetett nekik, melynek értelmében: *csupán a bank alapításakor általuk összetett tőkének értékével voltak kötelesek fedezni a bank tartozásait!*

S ebből a közönség javának kettős veszélyeztetése eredt: a korlátolt kötelezettség nyomán ugyanis először sok oldalon felbátorodott a zabolátlan nyerészkedési vágy megfontolatlan kockázatú üzleti merényletekre a bankok részéről — . . . mialatt másrésről a közönség az „alapítási-tőkéek“ nyílt kimutatásából bizalmat merítve, a „chartirozott“ bankokat feltétlenül jóknak tartá. — Erre következett: részben túlzott bankjegykiadás folytán, — nagy részben azonban az amerikai üzérvilág zabolátlan speculativ-szenvedélyének nyújtott megfontolatlan hitelnyújtás folytán — számos bankbukás és kereskedelmi krízis. Ezen tapasztalás vezetett az 1847-ki „General-bank-törvény“ hozatalához. Ebben azonban ismét a „bank tagjainak a bank-tartozásaiért való korlátolt felelőssége“ volt elvül felvéve. A jegyekre nézve pedig határoztatott: hogy ugyan mindenkinek joga van egy bankot létrehozni, *bankjegyeket azonban csak azon összeg magaslatáig adhat ki, mely összeget az ipari- vagyis teljes értékben álló állampapírokból valamely államhatóságnál letéteményezett;* — mi annyit jelent: hogy ezen összegtől tehát kétszeres kamatokat élvezett (egyszer: az állampapírok után, — s másodszor: a bankjegyekből).

Egy harmadik, nem kevésbé visszás intézkedés abban állott, miszerint: a *jegyek tulajdonosai — minden egyéb letéteményesek felett előjoggal bírnak, sőt hogy „a jegyek a bank összes vagyonával — belefoglalva a magánletéteményeket is, — beváltandók!*“ Ezen, s nevezetesen az utóbbi határozat igen kártékony következéssel bírt. — Minden legkisebb krízis alkalmával ugyanis rögtön az összes letéteményezők felmondták követeléseiket, s ez által majdnem rendesen a bank bukását készítették elő, — csupán azért, mert a törvény őket a bankjegybirtokosok mögé helyezte, s ők e miatt kétszeresen féltek a kritikus időkben reájuk háramúlható megrövidítéstől.

A bankhitelezők által élvezett állami oltalom tehát Amerikában tisztán elméleti, — mert gyakorlatban maga a bankjegyirtokos is saját belátására van utalva, melyik banknak jegyeit tartsa inkább vagy kevésbé biztosaknak.

A „bankszabadság“ iránti ellenzésnek indokai, eltekintve azon szédelgési míveletektől, miket Franciaországban ijesztő példa gyanánt Law mutatott fel, — főleg a *készfizetéseknek felfüggesztéséből* származtak, mint azt 1797-ben az „Angolbank“ először decretálta. — Azon hosszú időtartam = 1797-től 1819-ig, tehát = 23 évig, mi alatt ezen intézet a készfizetéseket felfüggeszteni kényszerült; — s azon körülmény, hogy ez alatt 20—25% agiót kellett az aranyért fizetni, — igen keserves emlékében maradt az angoloknak, — s ezen pénzügyészeti calamitások indokainak kutatása és fürkészete azóta több évtizedeken át foglalkoztatta a nemzetgazdászati- és kereskedelmi világot. — Az *aranyérték-emelkedésnek* okát a honi papírpénz túlszaporításában keresték, — s így támadt az úgynevezett: „*Currency*“- vagy „*honi valutá*“-nak elmélete, vagyis azon nézet, miszerint: a *valamely országban keringő pénznek minősége és mennyisége határozó befolyást gyakorol az áraknak emelkedésére vagy süllyedésére!* Ezen theoriának első folyománya volt, hogy a *papírpénz kiadása, vagyis a bankoknak*

azon joga, miszerint bankjegyeket kiadhassanak, lehetőleg megszorítandó. Miután a papírpénz szaporítása okvetlenül a pénz értékét csökkenteni, és az árakat felszöktetni fogná.

Egy második következtetés abban állott, hogy: „az „angol bank“ által kibocsátott állampapírpénznek is egy egészen határozott arányban kell állnia a bank fémértékével! . . . S ez vezetett 1844-ben a hírneves „Sir Robert Peel-féle bank-actának“ hozatalához, mely szerint a magánbankoknak jegykibocsájtási joga megszorított, és magánál az „Angol-bank“-nál: a pénzjegyi- és bankosztályok elkülönöztettek, — s határozatkép megszabott: hogy a banknak csakis 14 millió font sterling névértékű fedezetlen bankjegyet szabad kibocsátania, — míg az egész jegybeli többletnek ugyanannyi fém pénzzel kell fedezve lennie. — A tapasztalás azonban tanúsította, hogy Anglia mindamellett nem kiméltetett meg a kereskedelmi krízisnek csapásaitól, — s épúgy 1847-ben, mint 1857-ben is már a bankactának ezen szabványai feloldattak, s az „Angol bank“ további fedezetlen bankjegyek kiadhatására jogosított. — A „Peel-féle bankacta“ ennél fogva sokfelől megtámadtatott, s mindenekelőtt Toosse által, — kinek fejtegetései azonban épen az ellenkező végletbe irányultak.

Némethonban a legutóbbi időkig is azon elvet követték, hogy egy jegybanknak felállítása csakis az államkormány engedélye alapján, — s a jegykibocsátás csakis olykép határozott meg, miszerint: a kiadott bankjegyek egy harmad összegének fém pénzben, — a többi kétharmadnak jó hitelű aláírásokkal kell fedezve lennie! Ezen 1 : 3-hoz való arányszabály eredetileg az angol-banknak tapasztalati axiomájából eredt, — s habár maga a „Peel-féle bankacta“ is attól eltért, — Némethonban mégis az újabb időkig, — tekintve az angol-banknak tapasztalati fölényét, az nagyobbbrészt változhatlan elvül ismeretett el. — Belső, részletesen indokolható magyarázata ezen

aránynak csupán az lehet hogy : felteszszük „miszerint az államban keringő forgalmi tőkének $\frac{1}{3}$ -része fém-pénzfizetésekre van készítetve, — míg annak $\frac{2}{3}$ -részére nézve a kényelmesebb papírpénz elégíti ki az igényletet.“ Ezen feltevésnek boncolásakor azon következtetésre jutunk, miszerint az országos belforgalom főleg a papírpénzt, — s a külforgalom : a fém-pénzt veszi igénybe!

Ezen külforgalomra nézve azonban különböztetést kell tennünk azon fizetések közt, miket a külföld nekünk teljesít, s mik fém-pénzt hoznak be államtestünkbe, s azon fizetések közt miket mi rovunk le a külföld irányában, — s mik a fém-pénzt mi tőlünk kiviszik!

Azon arány tehát, melyet a pénznek kivitele és behozatala közti különbözet — — — és az állami belforgalomnak igényleti összege közt állítunk fel, — képezi elméleti kulcsát ama viszonynak, melyben a bank érc-tartalékának a jegykibocsátás mennyiségéhez állnia kell.

Angliának, mint ama államnak, melynek a földkerekségén legnagyobb külkereskedése és forgalma van, — természetesen legnagyobb mérvben van szüksége fém-pénz-tartalékára, — s ennél fogva sehol inkább és gyakrabban, mint Angliában fordul elő az érc-pénz szükséglete a mindennapi élet viszonyainak forgalmában s értékeseréjében, — vagyis : sehol sem fordul elő a bankjegykibocsátás mennyiségére nézve oly kedvezőtlen arány a gyakorlati tapasztalás mezején, mint épen Angliában. Midőn tehát Angliában az összforgalom igénylete úgy kívánja, hogy a bank érc-készlete a jegymennyiséghez úgy álljon, mint 1 : 3-hoz, — addig : egy oly államban, hol a külforgalomnak ki- és beviteli érték-különbözete, — a szorosan vett belforgalmi értékhez úgy áll, mint például 1 : 8-hoz, — teljes biztossággal megengedhető : hogy a bank fém-készlete úgy arányuljon a bankjegyösszelethez, mint 1 : 5-hez!

Ezen nézetnek követését látjuk legújabbban valósítva

azon tényben, midőn az eddigi „Porosz bank“ ezentúli „Német birodalmi-bank“-ká alakult, — melynek fém pénz-készlet értéke úgy áll az általa kibocsájtható összes papíroknak és jegyeknek értékéhez, mint 1 : 5-hez.

A némethoni ipar- és kereskedelemnek hallatlan felvirágzása az ötvenes években, — s a párisi „Crédit-mobilier“-nek sikere által nyújtott vonzó példa, — oly erővel hatott a német pénzüvilágra, hogy ott a nagyszámú kisebb-nagyobb államkormányok is kényszerültek a hangoztatott „bankszabadság“-nak politikai jelszava előtt meghajolni legalább annyiban, hogy : 1853-ban Braunschweigban és Weimarban, 1854-ben Frankfurtban, 1856-ban Sondershausenban, Meiningenben, Luxemburgban, Gothában, Lübeckben, Bremában, Hannoverben, Hamburgban, Koburgban, Lipcsében, és Hamburgban két, jegybankokat állítottak fel. — Ezen példák után indulva : a porosz királyi kormány is engedni kényszerült a rendekháza ösztönzésének, miszerint 1855-ben engedélyezte a kölni, magdeburgi, königsbergi, dortmundi, poseni, danzigi, hageni és boroszlói jegybankoknak alapítását.

Habár a létezett régibb, valamint ezen újabb bankintézetekre az illető államok kormányai mindenütt a legtágabb felügyeleti jogot és ellenőrzési befolyást tartották fenn maguknak, — mégis a feltartóztathatlan nemzetgazdasági áramlatnak változó viszonyai és ezeknek nyomása folytán s a különféle intézeteknek különböző ügyvezetése nyomán, — oly államban, mely a föntecsetelt helyzetben körülbelül 28-féle papírpénzt forgatott kereskedelmének és iparának körében, — *igen nagy különböztetések is fejlődtek ki az egyes bankok papírpénzeinek hitele és megbízhatósága közt.* Rövid pár év alatt gyakorlatilag bebizonyult, hogy : a társadalom minden rétegeit átható óriási forgalomban igen nagy akadályokat képez az, midőn egy és ugyanazon birodalom-

ban oly sokféle papírpénzt kell leszámítani, melyek mindegyike más-más hiteli és bizalmi alapra van fektetve, s hol minden egyénnek tájékozottságától, pénzügyészeti avatottságától, s általános intelligenciájától függött, hogy a különféle papírpénzek átváltása- és átszámításakor kárt ne valljon, és — rá ne szedessék. Mindinkább utat tört tehát azon meggyőződés, hogy *egy államban arra kell törekedni, miszerint a közönség értékcseréjét közvetítő pénznem kitelhetőleg egyszerűsítsék, — mert sem ideje, sem módja nem lehet minden egyes nép fiának meggyőződést szerezni, és utána számítani a különféle bankok által kiadott és a gyorsan változó viszonyok közt szintén változható becű papírpénzeknek hitelét és jóságát vagyis „agióját“.* „Azon bankpolitika tehát, mely az „ipar- és kereskedelmi szabadság“-nak hangzatos jelszavait át kívánta vinni a „jegy-bank“-ügy mezejére is, — gyakorlatilag megcáfoltatott a tények által, melyek bebizonyították, hogy : valamint a forgalmi szövetségben álló egész társadalom érdeke úgy hozta magával, miszerint : máris egynemű hossz-, súly- és úrmértékeket adoptáltak az egyes államok épen a forgalomnak könnyebbítése érdekében, — hasonlókép, minden egyes államnak, nem a banksokaságra, hanem épen az *üzlet könnyebbítése érdekében a „bankegységre“ kell törekednie!*

Úgy is történt az Németországban is, hogy a Német-honban támadt magánbankok, s különösen ezek közt a porosz forgalomra szánt bankok, *Heydt* porosz kereskedelmi miniszternek olyannyira kétesekül tűntek fel, hogy azok ellen a következő csapást mérni tartá szükségesnek. Ugyanis legelőször már 1857-ben minden 10 talléron alúli, nem-porosz papírpénzjegy, kitiltatott a porosz állam területéről, s ezen tilalom már 1858 január 1-én minden többi, azaz a 10 talléron felúli, nem-porosz bank- és állami papírpénz-jegyekre is kiterjesztetett. — Közvetlenül hozattak hasonló határozatok : Bajor- és Szászországokban. — S végre az általános

érdeksurlódás reá készítette ezen nagyszámú bankokat is arra, hogy a fejlődő forgalom igényleteivel szemben belássák az addigi helyzetnek célszerűtlenségét és tarthatlanságát, minél fogva előbb egy enquetet tartottak, s abban valamennyi némethoni banknak egy kölcsönös ellenőrzési és honorálási Cartell-jét tervezték; később pedig egy Berlinbe összehívott, Bank-Congressust állapítottak meg, mely azonban akkor az Austria és Bajorhon egyrészről, s másrészről Poroszország közt fenforgott differentiák miatt dugába dőlt.

Az eredmény az, hogy most a „Német császárság“ megalakúlta után, létrejött Berlinben a „Német birodalmi bank“, mely egyesíteni fogja az ipar- és kereskedelmi és közjóléti forgalom javára az egész német császári birodalmi területen a papírpénzt.

Ezzel általánosságban és rövid, de népszerű jellemvonásokban befejeztük a „bank-ügynek“ — *ismertetését*, — s annak eredményeként kivonhatjuk mint gyakorlatilag igazolt tanúságokat, hogy :

a) habár Skóciában és más, akkoriban szűkebb korlátok közé szorúlt, forgalmi területeken a „bankszabadság“ elve oly rendszabály kíséretében, mely szerint : „a bankrésztvényesek összes vagyonukkal felelősek a bank tartozásaiért“ solid gyakorlatúnak igazolta magát, — a több évtized óta óriásilag hatványozott nemzetközi bel- és külforgalomnak igényei olyannyira kitágították a bankügy hatáskörének s értékösszleteinek mérveit, hogy azoknak keretében a főnebbi óvó-rendszabály többé épen nem a résztvényesekre alkalmazható, — midőn egyes bank 100,000 és több résztvényekkel bírván, emberileg föl nem tehető, és nem is kívánható, hogy minden egyes résztvényes oly belátást szerezzen a bank ügyvitelébe, miszerint annak káraiért még résztvényen kívüli egész vagyonával is jótállást és fedezetet nyújthasson. — Tekintve az 1873-ki „Krach“-ot, melynek oko-

zója volt azon rendszerre adoptált visszaélések láncolata, melylyel igen sok részvénytársulatokat először is, csekély értékű magántulajdonoknak esztelenül hatványozott értékesítése céljából, másodszor, nagyjából az állítólagos alaptőkének fictiv-könyvkirovataival alapították, — harmadszor : a főbbi mesterek, egymást Strohmanno-kból álló közgyűléseken igazgató-tanácsosokul választották, — negyedszer : részvényeiket a tőzsdén fogadott alkuszok által, fictiv vételek útján szédítő magaslatokig felrugtatták minden valódi indoklás híján ! ötödször : ezen ámitott cursusok szerint, az új vállalatnak részvényeit lombardiroztatták, magas kamat fejében valamely bank-intézetnél ; — hatodszor : az ily módon kézbekerített tőkével, saját eredetükhöz hasonló szédelgésekben üzérkedtek, soha nem mulasztván el egy üzletnél sem : az igazgató-tanács tagjait indirecte, a legnagyobb szerű provisiókban részesíteni ! — Tekintve az újabbkori associatio $\frac{3}{4}$ részének ily minéműségét, — szomorúan, — de az előzmények szerint meglepetés nélkül — jutánk tndomására annak, hogy például : az 1873- és 74 években Bécsben felbomlott körülbelül 80 részvénytársulat közül több mint 60 társaság, saját igazgató-tanácsainak visszaélései folytán ment tönkre, miket ugyan nem lehet betűszerint pörbe fogni, miután ezen igazgató-tanácsosurak rendszerint oly bölcsek valának miszerint a kezükre bízott társaságok vagyonát rendesen a statutumok értelmében, vagy inkább ezeknek hiánya értelmében fosztották ki saját zsebeik javára.

Nem a szédelgők által hangoztatott „általános túltermelés“-nek phrásisa, hanem : az iszonyú mérveket öltött corruptionnak és hűtelenségnek visszaéléseiből kiábrándult „általános bizalmatlanság“ s ebből származott „üzleti és vállalkozási visszavonás“ képezi egyetlen és kizárólagos okát a „Krach“ címe alatt ismeretes, roppant kereskedelmi, pénzügyi, és ipari krisist.

Az egész társadalmat megmértelyezte, mint valami „syphilitikus kórság“ egy teljesen demoralisált elem, mely a momentán ragadomány érdekében fölládozni kész a jövő

fennállásának minden garantiáit, — melynek nincs hazája, nincs jelleme, csupán azon egyetlen raffinirozott törekvése, hogy „a törvényt és rendszabályokat“ azoknak kibúvó ajtóin át kijátszva, saját zsebét megtöltse, s ezen túl nem törődik, sem a kizsákmányolt vállalattal, sem a közönség visszavonásával, sem a kikerülhetlen krizissel, sem a hazával, sem egyébbel! . . . Ily visszaélések ellen okvetlenül célszerű óvszernek látszik azon rendszabály, miszerint: *minden részvénytársaságnak igazgatótanácsosai egész magánvagyonukkal is, felelősekké teendők, a kezelésükre bízott társasági vagyonnak hű, és a közgyűlési határozatoknak megfelelő hovatartásaért!*

A jegybankokra — mint a magántársulásnak legnagyobb hatáskörű műveire — tehát a főnebbi rendszabályt szintén alkalmazandónak tartjuk, de az elől kifejtett viszonyok és érdekek folytán *határozottan ellene vagyunk a jegykibocsátási „bankszabadság“-nak, s minden államban csakis a kizárólagosan szabadalmazott „bankegységet“ pártolhatjuk!*

b) Miután a „jegybank“-nak legfőbb feladata: az ipar-, kereskedelem- és közgazdászati általános forgalom érdekeinek szolgálatában összpontosúl, s annak minden áron óvakodnia kell a „saját államkölesön-üzletnek“ vészteljes és sikamlós gyakorlatától, s az úgynevezett „valutá“-nak, minden állami önkényből folyó megzavarásától, — ezen tekintetek folytán: *határozottan ellenezzük az „állami-bank“ felállítását, — hanem a „jegybank-szabadalmat“ egy, az államkormány hathatós ellenőrzése alá rendelt „részvénytársaságra“ ruházni kívánjuk.*

c) A „jegybank“ tőkéjének fém- és papírpénzekre oszló arányát: a külforgalom ki- és bevételi különzkének — a beforgalom összegéhez viszonyított arányából, vonjuk ki mérvül, — s ehhez képest oly államokban, miknek igen kifejlett külforgalmuk van, a „jegybank“ fém-alapjának úgy kell

viszonylania a kibocsátott papírpénzösszeghez, mint 1 : 3-hoz; — míg oly államokban, hol az üzleti forgalom inkább csak belterjes, mint nemzetközi irányban lüktet, — szóval, hol a külforgalom még kevésbé van kifejlődve: a fém- és papírpénz aránya tágabb határok közt mozoghat, s lehet: 1 : 5-hez s esetleg még bővebb is.

II.

Mindezek után tartsunk egy rövid szemlét a **legelőbbkelő külföldi jegybankok felett.**

Valamint az alkotmányos életben, s az ipar-, kereskedelem és egyéb főfontosságú ügyekben, — úgy a pénz- és bankügyben is, Nagy-Britannia képezi a haladásnak és fejlődésnek egyik legtökélyesebb mintaképét. Tanulmányozzuk tehát mindenekelőtt:

az „*Angol bank*“ (Bank of England) lényét! Az angolhoni bankintézetek legrégebbike, s a jelenkor világának leghatalmasabb pénzintézete: az „*Angol bank*“ 1694-ben Londonban, egy mély belátású skót kereskedőnek: *Patterson William*nak terve szerint alapítottatott, eredetileg az akkori hitelvesztett kormány pénzzavarának rendezése céljából. A kormány ezen terv értelmében egy 1.200,000 font sterlingre rúgó kölcsönt nyitott, mely 12,000 darab 100 font sterlinges részvény alakjában, több kereskedőből álló szövetség által hozatott egybe. A kormány megígérte ezen összegnek 8 száztólival való kamatozását, s felhatalmazta azon társulatot, egy 1694 július 27-én kiadott okmányában, miszerint az magát „*Angol banktársaság*“ -nak címeztesse és banküzleteket folytathasson. Feljogosítottatott: a kormánynak adott kölcsönösszeg magaslatáig érő bankjegy-összeg kibocsájtására, — birtokoknak, fekvőségeknek, örökösödési járadékoknak megszerzésére, — váltók és nemes ércek adás-vevésére, — zálogokra való kölcsönzésre, — a parlament jóállása ellené-

ben a kormánynak való előlegezésekre stb. Az utóbbiaknak természetesen soha sem volt szabad a bank-alapnak magaslatát felülmúlniok. Később a banknak megengedettett még a „jelzálog-hitel-üzletnek“ is gyakorlata. — A kormány az alapításkor már lekötölte magát évenkénti 4000 font sterlinggel az ügyviteli költségekhez hozzájárulni, s a bank minden vagyonát és jövedelmét adómentesnek jelenté ki. — A kormány fentartá magának azon jogot, miszerint 11 év lefolyta után a banknak „szabadalmát“ egy évi „felmondással“ visszavonhassa.

A társaság a bankrészvényesek köréből évenként egy kormányzót, egy alkormányzót és 24 igazgatót választott. A társulat a kormánytól, az annak kölcsön nyújtott 1,200,000 font sterling fejében, kölcsönkötvényeket kapott, — ehhez még sajátjából egy 300,000 fontnyi st. fémpenzalapot tett össze, a netán előterjesztendő bankjegyek beváltása céljából, s így (elég gyarlóan felszerelve) megkezdé működését!

Már két évvel alapítása után, 1696-ban, a bukás szélén tengett. . . . Az elkopó ezüstpénznemeknek újjávérese okozta, hogy e szerint egy jó ezüstvalutának birtokában, a banknak jegyeit mindenfelől egyszerre ezüstre beváltásúl benyújtották. Ezenfelül a kormány is, a banktól bírt kölcsön után járó kamatok fizetésével hátralékban maradt, — s az ily kevés mozgékony alappal rendelkező intézet, rögtön kényszerülve látá magát a „beváltások felfüggesztésére.“ Ennek következtében annak jegyei 20 %-nyi Disconto-ra szálltak alá. — Ezen helyzet javításául a *Parlament az alaptőkének 40%-es szaporítását engedélyezte*. Valósággal is, a részvényesek tőkéjüket 2,201,171 font sterlinggel növelték, s a bank ez által a készfizetések felvételére, s teljes hitelének helyreállítására, képesítve lón. A következő évben *a bank s annak vagyona, mindenkorra szóló törvényhatározat által, minden adóktól, díjaktól, becslésektől és költségektől, — kivérén csupán a bélyegjárulékokat*

— fölmentetett, s 1700-ban azon „szabadalmat“ nyerte, miszerint soha, míg az „Angol bank“ fenállani fog, kivüle, semmi egyéb bank nem kaphatja a „jegykiadási jog“-nak engedélyét.

A „bank-szabadalom“-nak első, tetemesb meghosszabbítása, 1708-ban 25 évre történt, a kormánynak nyújtott 400,000 font st.-nyi kamatnélküli előleg következtében. Innen egész 1729-ig az „évi osztalék“ $5\frac{1}{2}$ és 9 % közt ingadozott. Az 1708 évben a „Bank“ tőkealapját 5,058,547, és 1710-ben 5,559,995 font st.-re szaporította. A bank-szabadalom pedig 1713-tól 1742-ig hosszabbítatott, miután a bank: 1,200,000 font st.-nyi kincstári jegynek forgalmazását átvállalta. 1722-ben a „bank-alap“ már 8,959,995 font st.-ig növeltetett. — Az 1732-ik évtől, melyben jelen palotájának alapköve tétetett le, — egész 1747-ig az osztalék = $5\frac{1}{2}$ %-et tett ki. — Az 1742-ben lejáráó bankszabadalomnak 1764-ig érő meghosszabbításaért, a bank a kormánynak 1,600,000 font st. kamatlan kölcsönt nyújtott, s ezen összegnek nélkülözhetése céljából a bank-tőke 9,800,000 font st.-ig szaporítottatott. — Az 1738-ik évben adta ki a bank az első „Post-bills“-eket, azaz: készpénz gyanánt szolgáló váltókat, mik 7 nappal „lát után“ voltak fizetendőek; miután az utak akkoriban igen veszélyeztetve valának a póstáknak gyakori kiraboltatása miatt.

A bankra igen veszélyes csapást mért 1745-ben az akkori trónkövetelőnek „Stuart Eduard Károly“-nak berohanása. — Időnyerés céljából, a bankigazgatók a beváltásokat: shillingekben és sixpens-ekben rendelték el, s míg 300 pénztári tiszt pénzt olvasott, a pénzverde éjjel-nappal verte az új pénzek tömegét, hogy a pénztári készletek kellő magasságban maradhassanak. — A trónkövetelőnek gyors visszavonulása azonban, ismét visszaállította az egyensúlyt. Nagyobb veszély fenyegette a bankot 1780-ban egy dühös, londoni néplázadás alkalmával. A köznép a bankpalotának ostromára készült,

— s csak a gyorsan elősietett katonai segély óvta azt meg a végső veszély pillanatában. — Azóta az „Angol bank“ összes személyzete katonailag van begyakorolva, s századokra feloszolván, éjjenkint, erős őrség oltalmazza annak pénztárait. — A legsúlyosbb catastrofa fenyegette a bankot, a francia forradalmi hadjáratkor. A kormány, mely már előbb is, időszakonkénti kölcsönöket vett fel a banktól, a hadjárat közben, a bank támogatását a legtagabb mérvben igényelte. Ez tétova nélkül ürítette ki pénz-rakaszait; de már 1793-ben a bizalomnak mély megrázkódása tűnt elő; a valódi vihar azonban csak 1797 február havában tört ki. A bank, a kormány részére nagy fémpénzkiüldeményeket eszközölt a száraz földre. A bank-pénztárnak hallatlan apályáról szóló hírek kezdtek keringeni; a ministerek, minden ellenérvelések dacára, új követelésekkel léptek elő, s a franciák angolhoni kikötése állott kilátásban. Egy panikus iszony fogott el mindenkit, kinek bankjegyei voltak. Minden ember sietett, papírpénzeinek beváltását mielőbb eszközölni; a tolongás percenként nőtt, s 1797 február 25-ének estéjén csupán 1,272,000 font st. volt már a pénztárakban, holott a még keringő bankjegyek összege 8,601,964 font st.-get tett ki. Ezen viszonyok közt a bank, a kormány közvetítéseért folyamodott, mely annak nyújtásával nem is késett. Vasárnap 1797 február 26-án a „királyi titkos tanács“ összeült, s a bankot „jegyei beváltásának kötelezettségétől felmentette, míglen a Parlament e felül határozatot hozandott.“ A Parlament is nemsokára összegyűlt, és élénk tárgyalások után, a „bank-restrictions-bill“ által elhatároztatott, miszerint „bankjegyeknek fémpénzbeli átváltása, csupán 6 hónappal a béke helyrállítása után, veendi újra kezdetét.“ Miután a bank erre közvetlenül „vagyonai kimutatás“-át közzétette, a félelem is engedett, s a londoni legtekintélyesb bankárok és nagykereskedők abban egyeztek meg, hogy minden, tőlük kitelhető erőfeszí-

téssel oda fognak törekedni, miszerint az „Angol bank“ jegyei minden üzletben és fizetéseknél továbbra is kész ércpénz gyanánt fogadtassanak, s mindenekelőtt magukat is leköteltették, azokat olykép adni, és fogadni. Midőn ezenfelül, a Parlament által eszközölt vizsgálatkor egy 3,825,890 font st.-nyi bankvagyonbeli felülék tűnt ki, — a bizalom teljesen helyreállott, és a jegyek pengő-pénzbeli „pari-cursus“-t nyertek. Csupán a guinee-k hiánya folytán, szükségessé vált az „5 font sterlingen alóli jegyek ki nem adhatási rendszabályának“ ezentúli megszüntetése. A bank ezentúl 2, és 1 font st.-es jegyeket is bocsátott ki. — Az 1746-ik évben már a banktőke 10,780,000 font sterlingre emeltetett, s ezenfelül a kormánynak a bank iránti kamatlan állandó tartozása = 11,686.800 font st.-re ment, mely magaslaton az, — egész 1816-ig maradt. A bank szabadalma az 1764-ik évben 1786-ig újítatott meg, minek fejében az, egy millió font st. kincstári utalványokra 1766-ig előlegezett. — Innen egész 1781-ig az évi osztalék $5\frac{1}{2}\%$ -ot hozott. Midőn 1781-ben a bank „szabadalma“ 1801-ig megújítatott, ezért megint 2 millió font st.-get kellett három évre 3% évi kamatra a kormánynak nyújtania. Ekkor az „osztalék“ 1788-ig évenként 6% -ot hozott. Ekkor hozattak egyúttal a „bankó-hamisítás“-ra vonatkozó törvények. A „bank-szabadalom“-nak 1833-ig való kiterjesztéseért, a banknak 1800-ban, a kormány részére 3 millió font st. kamatlan kölcsönt kellett 6 évre előlegeznie. 1810-ben az osztalék = 10% -ban szabattott meg. Az 1800-ik évtől kezdve a bankjegyek mennyisége nagyon felszaporított, úgy hogy a bankjegyeknek árfolyama a fém pénztől különválni s alászállni kezdett. Az ezüstpénznek Angliában mindinkább érezhetővé válóbb hiányát úgy igyekeztek pótolni, hogy ezen tünemény első okainak megszüntetéseül 1804-ben a bank törvényes pénzlábszerű 5, 3, 1 és $\frac{1}{2}$ shilling ezüstpénzdarabokat veretett. Ezen rendszabály azonban eltévesztette

célját, — s kitűnt, miszerint a papírpénz alászállása a vélt okoknál sokkal mélyebb kútforrásból származik. Midőn 1810 óta a bankjegyek becsvesztése annyira fenyegetővé lett, hogy a váltó-árfolyamok Anglia ellen oly kedvezőtlenek voltak hogy Hamburgban *London* már csak 11 shillinget ért, míg Angliában egy guinee-t 26 — sőt 29 shillinggel papírpénzben kellett fizetni, — a Parlament 1811-ben különböző határozatokban állapotodott meg, a bankjegyek sülyedt árfolyamának emelése érdekében. Azokat ugyanis „*törvényes fizetési eszközül*“ jelenté ki, s kemény büntetés terhe alatt eltiltatott „a bankjegyek- és arany közti különböztetés tétele, azaz: az aranynak a névértéken felüli, — s a bankjegyeknek azon alúli adása vagy vevése. A „*Bank-restrictions-bill*“ egész 1819-ig nyújtatott ki, — mely évben az egy „*Parlament* Acta“ útján feloldatott, valamint hasonlólag az 1811 óta eredménytelenül fenállott fém-pénz-kiviteli tilalom is. A fémfizetéseknek 1819-től kezdve fokozatosan szálló árak szerinti arany-rudakban, — 1823-tól kezdve azonban aranypénzekben, s a kis-jegyek beváltásának 1825-ig kellendett eszközöztetniök; . . a „*Bank*“ azonban késznek nyilatkozott már 1821 január 1-jén a fém-beváltásnak megkezdésére! mely lépés folytán a kételyeknek végső nyoma is eltűnt.

A bank tőkéje 1816-ban = 14,553,000 font st.-re emeltetett, a kormány részére ennek ellenében ismét 3 milliót kellett kölcsön adnia, úgy hogy a kamatlan kormánykölcsön már is 14,686,800 font st.-re rúgott.

A fém-váltás helyreállta után négy évvel, 1825-ben, a bank új zavarokba került. Kereskedelmi válságok és számos vidéki bankoknak bukása, rögtön egy óriási rohamot idéztek elő az „*Angol bank*“ pénztáaira. — Ez azonban készségesen váltá be jegyeit, s fentartá hidegvérét még akkor is, midőn fém-rakaszainak $\frac{3}{4}$ része már kiürült. — Idejekorán érkezett Franciaországból egy nagy pénzküldemény. Ép

oly kedvező volt egy „vasárnap“ következése, mely közben a közönségben a józanabb megfontolás vett erőt; — s végre ama bátor önbizalom, melylyel a következő hétfőn a bank új jegyeket adott ki, s azon nagy méltányosság, melylyel az megszorított kereskedelmi házakat támogatott, helyreállították a megingatott bizalmat. — Később kisült, hogy ha a roham még 5 napig tartandott, a bank kénytelen lett volna fizetéseképtelenségét jelenteni.

A bevitt tömérdek gabnaszükséglet fejében a Continensre küldött pénzzállítmányok folytán 1839-ben a banknak fém-pénz-ereje annyira megfogyott, hogy a „francia bank“-tól egy 50 millió franknyi kölcsönt kényszerült felvenni. — A rendes évi 7 %-os osztalékon felül 1790-től egész 1830-ig még más rendkívüli jutalékok is osztattak szét a részvényesek között, melyeknek összege 16,619,525 font st.-re rúgott ezen időszak közben. — Ily eredményt csakis a *jegyeknek roppant szaporítása* mellett volt lehetséges elérni, mik is 1800 és 1820 közti időszakban egész $25\frac{1}{2}\%$ -ig süllyedtek értékükben.

A bankjegykibocsátás rendszerének lényeges változását idézte elő a Peel Róbert által indítványozott és 1844 július 19-én törvényes erőre emelkedett parlamenti végzés, mely rendesen: „Peel-Acta“ név alatt ismeretes. — Ennek rendelete szerint az „Angol bank“-nak a jegyforgalmazás következő mértékére volt joga: a) az államnak 11,025,100 font st. tartozása erejéig; továbbá b) az akkoriban 3,560,000 font st.-re rugó tartalék-alap (Rest) erejéig; végre c) a birtokában levő nemes-érmék (Bullion) erejéig, mely utóbbiak 16 millió font sterlingre emelkedtek. — A bank tehát 30 millió fontnyi st. bankjegyösszeget bocsátott ki körülbelül, s valósággal még az 1850 szeptember 21-iki vizsgálat alkalmával is, összes kiadott papírpénze = 30,176,120 font st.-et képviselt, holott készletben levő arany-rúdjai és pénzei 15,951,162, és ezüst-rúdjai 224,958 font st.-re emelkedtek. — Ezenkívül az „Angol bank“-nak 2 millió font st. értékű „Bank-postage-bills“

nevű „*pósta-utalványai*“ keringtek, a póstai közlekedésben. — A bank működése két szakosztályban van különválasztva, melyeknek egyike: az „*Issue departement*“ kizárólag a „bankjegyek“ alkotásával és kibocsátási miveletével foglalkozik; a másika pedig: „*Banking departement*“ csupán a kereskedelmi ügyeket folytatja. A „bank-acta“ elrendelte továbbá: a bankállománynak hetenkinti közzétételét!

Az azóta keletkező új bankintézetektől elvonatott a papírpénz kiadhatásának joga.

Az „Angol bank“ a kormány bizományában fizeti az államadósságok kamatjait és az államhitelezők járadékait, a kincstári jegyeket ő forgalmazza, s a kormánynak ez utóbbiakra s a késedelmesen befolyó föld- és maláta-illeték s egyéb adókra szokott előlegeket adni. — A bank egyéb miveletei kiterjednek: váltók leszámítására, — „kamatlan letétemények“ átvételére, — „folyó-számlák“nak névre szóló nyitására (drawing account) könyveiben, mik szerint harmadik személyekért fizetések fogad és teljesít; továbbá ellátja: kamatok-, járadékok-, nyugdíjak stb. felvételét; vesz és ad arany és ezüst fémet; zálogokra, s 1823 óta ingatlanokra hitelez, stb. A kormány pénzüzleteinek ellátásaért évenként 130,000 font st. díjat kap. Az ő jegyei törvényszerű fizetési eszközül, tehát kényszer-forgalmi pénz gyanánt jelenttettek ki a törvényhozás útján. Az „Angol bank“nak 940 személy van, évenkénti 252,000 font st. fizetéssel, hivatalában, — s körülbelül 200 nyugdíjasa, kiknek évenként egy 31,200 font st. öszletet fizet. Az 1826 év óta fenálló következő fiók intézetekkel bír, ugyanis: Gloucesterben, Birminghamban, Manchesterben, Swansea-ban, Liverpoolban, Newcastleban, Bristolban, Exeterben, Leedsben, Hullban, Plymouthban és Norwichban.

Valamint számos egyéb példa Angliában, úgy különösen az „Angol bank“ példája azt mutatja, hogy „*apró kezdetből, zsenge erővel, dacára tömérdek viszontagságoknak is, óriási*

műveket alkothat egy nép, — ha a munkának, kitartásnak és erkölcsi erőnek józan hatályát csüggedés nélkül, szakadatlan buzgalommal érvényesíti!

A „Francia jegybank“-ügy szemléje.

Az első francia jegybank-intézet 1716-ban a kormány oltalma alatt, az „Angol bank“ utánzásaként *John Law* ismeretes pénzüzer által alapíttatott. — Law ugyanis megígérte, hogy Franciaországnak összes fém pénz-készletét össze fogja szedni, azt bankjegyekkel pótolandja, a készpénzzel Franciaországnak összes államadósságait törlesztendi, — az alásülyedt hitelt, kereskedést, és forgalmat újra fölélesztendi, szóval: az ország pénzügyi bajait gyökeresen orvosolni fogja. — Ily fényes kilátások nyomán, a könnyűvérű francia nemzetzen rögtön egy általános szédelgési szellem vett erőt; kocsin, lóháton és gyalog tolongott a tömeg Law úr irodájához, hogy ott készpénzét — részvényekért és bankjegyekért becserélhesse, — s mindennemű speculációkba ereszkedhessék! (Tout comme chez nous!) S a dolog valóban egy ideig jól indult. Law úr 1717-ben a „nyugat-indiai“ és 1719-ben a „kelet-indiai társaság“ szabadalmait szerezte meg, a „dohánybérletet“, a „pénzverdei jogot“, az „állami főbérleteket“, s végül az „összes állami pénzbevételek“-et a bank kezébe vonta, s miután ilykép a banknak „prestige“-jét a legszédítőbb magasságig felcsigázta, előnyös feltételek mellett, még 1719-ben az egész intézetet átruházta a kormánynak! (Szegény állam!)

Most azonban, mindenekelőtt megroszabbították a fém pénz-vegyülményt, s ennek folytán is a 3000 millió livres magasságáig kibocsátott papírpénznek roppant tömege, elkezdett értékében hanyatlani. — Hiába tiltá el a kormány a készpénznek használatát; az egész összemesterkelt épület már 1720-ban, roppant nagy, általános veszteségekkel, s a nemzet minden rétegeinek károsodása mellett, összeomlott! Ezen

óriási bukásnak oly tartós visszahatása maradt a csalódott közönségnek bizalmatlanságában, hogy csakis 56 év múlva: 1776-ban Turgot minister oltalma alatt kísérthet meg egy Panchaud nevű kereskedő, 12 millió livres alappal egy „Discont-pénztár“-nak szervezését. Eleinte jól indult, s annak részvényei igen magasra emelkedtek; — gyorsan lett azonban áldozatává ugyanazon sorsnak, mely minden, hasonló tévutakra kerülő bankot elérni szokott. Ugyanis: *a kormánynak oly nagy előlegeket adott, miket ez vissza nem bírt téríteni, s nem sokára ily módon híjával lett azon pénzerőknek is, mikkel saját kötelezettségeinek kellett volna megfelelnie.* Egész 1789-ig a kormánynak 170 millió livres-t előlegezett, mit a forradalom vezérsége „assignátákkal“ viszonzott, s ennél fogva az intézet föloszlott.

A „Directorium“ alatt Párisban igen nagy szűkiben voltak a hitelforrásoknak, s ezen körülmények közt támadt több rendbéli, habár kisszerű: hitelintézet. — Mindezekelőtt a párisi bankárok egy „Caisse des comptes courants“-t nyitottak, a műveleteikben való kölcsönös gyámolítás céljából, s azon hitel- és könnyebbítések megszerezhetése végett, miket ezen kölcsönös szövetkezésen kívül más módon nem élvezhettek. — Nem sokára ezután, több párisi kereskedőknek egylete alakította a „Caisse de commerce pour l'escompte de lettres de change“ nevű intézetet; mely azonban csakis a részvényesek ügyeinek keretében mozogott. Az iparosok maguk részéről a „Comptoir Jabach“ neve alatt ismert bankintézetet alkották hogy az érdekeikben igényelt összegeket rendelkezésükre nyerhessék. Különféle üzérekből szervezkedett végre még egy „jelzálogi pénztár“ is, a papírpénz bukása által teljesen tönkretett, magánhitel helyreállításának céljából.

Ezen hitelintézetek is, dacára kizárólagos és korlátolt hatáskörüknek, mégis igen üdvös hatással voltak. Az ipart

újra feléleszték, a népnek munkát szereztek, s illetőleg a *szédelgések speculációi által a becsületes munkának szerény körétől eltántorított osztályokat, ismét a munkához vezették*, — s habár csak osztályérdekekben alakúlva, — jótékonyan hatottak a közjóra is. A „folyó számlák pénztára“ (Caisse des comptes courants), azonban rövid fennállás után, egy főügynökének nagy hűtelenségei folytán, megszűnni kényszerült; ez által a többiek is elveszték jó hírüket, s azoknak míveleteik teljesen összeperányultak.

Ekkor 1800-ban, a kormánynak oltalma és közrehatásával, — a fönti kis pénztárak megszüntetése mellett, — a most is fennálló „*Francia bank*“ 30 millió frankból álló alaptőkével alkottatott. Ezen fémpénzben befizetett alaptőke 30,000 darab 1000 frankos részvényben helyeztetett el, mikből a kormány maga 5000 darabot tartott meg. — Eleinte ezen intézet kevés viszhangra talált; mindazonáltal fokont meg szerezte a közönség rokonszenvét, s miután üzletei szép nyeresémet kezdtek hozni, 1803-ban már az alaptőkét 45 millió frankra, és 1808-ban 90 millió frankra szaporították. A „*Francia bank*“ a rendes üzleteken kívül „*takarékpénztári üzleteket*“ is mivel, s a „*kormány rendelkezésére*“ mindig egy 50 milliónyi pénzalapot tart készletben. A bank szabadalma 1843-ban meghosszabbíttatott. A bank vezérlete áll: egy bank-kormányzóból, 2 alkormányzóból, 15 bankvezérből (Regents) és 3 bírálóból (Censorok), kiknek feladata: a „*Discont-üzletben*“ mindég egy 12 kereskedőből álló collegiumnak tanácsával élni. A „*bank-állomány*“ minden évnegyedben egyszer, a „*Moniteur*“-ben volt közzéteendő. A „*Francia bank*“-nak, keletkezése óta sokféle viszontagságokkal kellett megküzdenie, miket azonban oly szerencsésen győzött le, miszerint az egész Continensen a legnagyobb hitelt élvező intézetté nőtte ki magát. A legnehezebb kísértés ideje 1806-ban volt, midőn az

„akkori császári kormánynak“ állampapírajaira óriási előlegeket adni kényszerült, minek következtében, a forgalom hátrányára, — a kereskedelmi értékpapírok discontirozását kellett megszorítania. A bankjegyek árkelete süllyedni kezdett, s azok csakis veszteséggel voltak fémpénzért átválthatók. Mindazáltal már 1807-ben *a kormány a fölszedett előlegeket visszatéríthette a banknak* (Mirabile!) — s a készfizetések újra kezdetüket vették. Az 1808-ik évben felhatalmaztatott a bank: a francia birodalom legtekintélyeseb városaiban való fiókoknak szervezésére, mi akkoriban: Lyon, Rouen és Lille városokban meg is történt.

Az 1814-ik év elején új zavarokba jött, miket azonban igen gyorsan és erélyesen rendbe hozott. Az összes 90,000 darab részvényből, a bank maga 22,100 darabot tartott viszsza önmagának, mik tőkéjének egy részét képviselték. — Üzletei oly szerencsésen fejlődtek, hogy: 1820-ban „tartalék-tőkéjének“ feleslegéből, minden egyes részvényre: 200 frankot fizetett vissza. — Ujabb időben a „Francia-bank“ következő fiók-okkal bírt: Montpellier, — St.-Etienne, — St.-Quentin, — Rhenat, — Besançon, — Angoulême, — Grenoble, Clermant-Ferraud, — Chateauroux, — Caen, — Mühlhausen, — Strassburg, — Maass (ez utóbbi három az „annexio“ folytán megszűnt), Valenciennes, — Nismes, — Metz, — Limoges — és Angers. Az 1845 július 19-ki törvény értelmében *Algirban is állíttatott egy, a „Francia bank“-hoz fűzött intézet olykép, miszerint annak 10 millió frank külön fémalap nyújtatott, melyből 2 milliót maga a „Francia bank“ tett át, és 8 millió pedig külön részvényekben helyeztetett el!*

Ezen utóbbi példából az a tanúság, hogy: *habár közös kormány alatt álló, — de politikai jellegüknél, termelési és nemzetgazdasági viszonyaiknál fogva külön irányú állam-részekben, — maga a célszerűség és kölcsönösen felismert józan érdek oda vezette a dolgot, — hogy: azonos elemekből = de belszer-*

zetben és ügyvezetésükben különvált intézetek alkottattak a közjó érdekében.

Az osztrák birodalomban egyeduralommal bíró „**Szabadalmazott osztrák nemzeti bank**“ Bécsben székel, és Prágában, Budapesten, Brünmben, Triestben, Lembergben és Linczben fiókokkal bír. Ezen bank az 1816 június 1-én kiadott császári pátens alapján létesült, még pedig az úgynevezett „*Wiener Stadtzettelbank*“-nak átalakításából. — Ezen „Bécsvárosi jegybank“ 1762-ben, — eleinte mint magánbank — alakult; 5 forintig érő bankjegyeket adott ki, s azokat pontosan beváltván, jó hitellel bírt s haszonnal működött, — . . . míglen : a törökökkel s később a franciákkal folytatott háborúkban pénzügyileg kimerült állam a banknak segélyét vette igénybe, s kölcsönöknek felvétele céljából, azt fémkészletét roppantúl felülmúló bankjegymennyiségnek kibocsátására készíteté. Miután 1797-ben ezen kis bank a roppant jegytömegnek érbeváltásától az osztrák kormány által fölmentetett, — s a jegyek 1 forintra szállítottak alá, — ezen jegyek fokanként annyira alászállottak becsükben, hogy : 1811-ben például : 1300 forintnyi bankópénzt : 100 forint ezüsttel váltottak be. . . , az osztrák birodalomban keringő bankjegyek összege : 1060 millió forintra rúgott! Az 1811 február 20-án kiadott császári rendelet folytán : a bankjegyek . . . váltó-jegyekért (*Wiener Währung*) voltak becserélendők olykép, miszerint : 500 forintnyi bankjegyéért . . 100 forint *váltó-jegyet* adtak ; — azonban nem használt ezen segélymód sem, — s az 1813—15-ig folytatott hadjáratok közben az új papírpénz becse is szakadatlanul súlyedt. Ekkor 1816-ban a „Bécsi városi jegybank“ a kormány által a mostani „**Szabadalmazott osztrák nemzeti bankká**“ alakíttatott át, azaz: egy, az államkormány főfelügyelealeattálló olymagántársulattá, melynek első feladatává tétetett: a fém pénznél 150%-al rosszabb állampapírpénznek bevonása, és a „*valutá*“-nak helyreállítása.

Az 1817 július 16-ról kelt rendelettel: *minden egyes részvényre: 1000 forint papírpénz és 100 forint fémpénz volt befizetendő, — s a részvények száma: 100,000 darabra szaporított.* A bankjegyekért átváltandó „*államkötvények*“-nek törlesztéseül: egy „*állami-járadék*“ állapított meg, melynek évenkénti fizetése által 36 év folytán az államnak tartozásait rendeznie kellendett. Az 1818 január 18-án hivatalba lépett újon szervezett bankigazgatóság működése kezdetéig, már: 5781 darab részvényre volt = 5,781,000 forintnyi papír és 578,100 forintnyi pengő pénz befizetve; — a papírpénz az államnak adatott át, mely azért $2\frac{1}{2}\%$ -et kamatozó „*állam, kötvényeket*“ állított ki; — s ekkor a bank a „*tartozási-ügyérség*“-től = 10,000,000 forintot bankjegyekben, és 12,340,000 forintot pengő pénzben kapott.

Az „*Osztúk nemzeti bank*“-ot az 1841-ki 25 éves „*Szabadalmi hosszabbítás*“ alkalmával átvizsgált bankalapszabályok“ intézik, következő fő-elvek szerint:

A részvényesek összege képezi a banktársaságot; — a „*Nemzeti bank*“-nak alapját. a részvénytőke képezi. A banktársaság lekötelezi magát: az érvényesülő szükséglet mérve szerint, *alaptőkéjének szaporítására*; fizetéseit: ezüst forintokban (20 ezüst forint = egy kölni mark) teljesíti. A részvények a birtokosok neveire állítvák, és a bank könyveiben nyilvántartatnak, — s csakis ezen bekönyvezett nevek viselői bírnak a bankügyekben szavazati joggal. A részvény átruháztaikor, az a bankhoz visszanyújtandó, s az előbbi birtokosnak átruházási hátíratával ellátandó. Az egyes részvényre szabályozott rendes évi-osztalék = 30 forint, mely félévenkénti részletekben kifizetendő. A bank: giro-, kölcsön-, letéti-, escompte- és utalványüzleteket mivel a „*jegy-kibocsátás*“-on kívül. — Mint *Girobank*: bankjegyeket vagy bankszerű ezüstpénzt s Bécsre szóló váltókat vesz „*folyó számlába*“, — mi felett „*utalványozás*“ és „*lerovás*“ által

rendelkezhetni az e célra nyitott „könyvelési-lapon“. Fél-évenként: május 31-én és november 30-án a „Giro-Számlák“ lezáratnak, s legfeljebb 5 nap múlva, az egyöntetű „átvitel“ céljából, a „Saldo-egyenleg“ a „laptulajdonosok“-nak rendelkezésére állíttatik.

Szabadalmának tartama közben az „Osztrák nemzeti bank“ *kizárólag élvezi az osztrák birodalom területén való „bankjegykibocsátási jogot“,* — s szabályszerűleg: ezen bankjegyek minden nyilvános pénztáraknál névértékükben, bankszerű ezüstpénz helyett fogadandók el.

Az 1848-ki május 22-én az osztrák államkormány e banknak engedélyezte: *bankjegyeinek kényszerforgalmát, — a bankjegyeknek ezüstérti átváltási kötelezettségét, esetenként 25 forintnyi maximumra leszállítását, — mely beváltási kötelezettség azóta teljesen a bank önkényére bízván, voltaképen egészen feloldatott, — s régül az 1 és 2 forintos jegyek kibocsátását.*

A bank Bécsre vont váltókat leszámítol; azonban 300 forinton alúli, és 95 napon felüli papírok nem számíttatnak le, — mindazonáltal: bécsi „saját váltók“. A leszámítolásból kizárva: a „domicil-váltók“, továbbá: a Bécsben vagy a fiók-intézeteknél: azoknak székhelyein kívül fizetendő váltók, továbbá: oly váltók, mik külföldi értékre szólnán, a bankvalutára alkalmatlan pénznemekben fizetendők. A váltóknak rendesen három solid aláírással kell bírniok, mik közül legalább egy aláírásnak, valamely helybeli bejegyzett cégű kereskedőtől vagy gyárostól kell származnia.

A bank *előlegeket nyújt: zálogokra, — kölcsönöz: arany- és ezüstrudakra, törvényes forgalmú belföldi arany- és ezüstpénzekre, s külföldi pénzekre, arany- és ezüst-tárgyakra, finom fémtartalmuknak 95⁰/₀ magasságaig, belföldi elzálogított „kamatos állampapírokra,“ a „tőzsdei középár“^{2,3} magaslatáig. A zálogokra nyújtott „előlegek“-től a bank egész 6⁰/₀ kamatot szedhet, magasb kamatokat azonban:*

csakis a kormány külön engedélye alapján szabad felszámítania.

Az „*utalványi üzlet*“-ben, a bécsi főpénztár, s a vidéki fiókpénztárak, a lefizetett összegeket, egymásra kölcsönösen utalványozzák; az „*utalványok*“ névre vagy „*rendeletre*“ szólnak, s tetszés szerinti időben fizetendők.

A bank élén egy „*választmány*“ és egy „*igazgatóság*“ áll, a kormánynak főfelügyelete alatt.

A *választmány*, mely az évenkénti rendes közgyűlés által egy évtartamra választatik, eredetileg 100 tagból állott, s annak feladatai közé tartozott: a maga köréből a bank-igazgatóságot választani. Az 1862- és 1868-ban változtatott alapszabályok értelmében jelenleg a „*választmány*“ csak 12 tagból áll, s a szintén 12 tagból álló, de három évig működő *igazgatóság* is, a „*rendes közgyűlés*“ által választatik.

A bank élén áll a császár által kinevezett „*bankkormányzó*“ s ennek két *helyettese*, kik az igazgatóság által s kebeléből választatnak, s a császári pénzügyér megerősítése alá terjesztendők. Ezenkívül a bank ügyei szabályszerű vezetésének ellenőrzéseül az államkormány kinevez egy „*császári bankbiztos*“-t, s ennek *helyettesét*, kiknek főfeladatuk: a leszámítolási-, kölcsönzési- és hitelüzletek felügyeletén kívül, különösen: „a keringő papírpénzmennyiségnek kellő ércfedezetét“ szemmel tartani(!)

Habár a „szabadalmazott osztrák nemzeti bank“ elejétől fogva „*magán bank*“ maradt, azért mégis az állam által igen sokfelé igénybe vétetett. Először is 1823-ban az államnak 10 milliót nyújtott 4⁰/₀-re, mely hitel: 1826-ban 20, és 1835-ben (3⁰/₀-re) már 30 millióra, — s 1847-ben még sokkal tovább bővítettett. Azon évben ugyanis ápril 20-án, a pénzügyminis-ternek fémpénzkiviteli tilalma után, a bank az állam számlájára átvette a bank 30 millió forintnyi jelzálogutalványnak

kibocsátását és 4%-ért való előlegezését. Az 1848-ki október 1 és 18 és december 9-én az osztrák pénzügyéség a banktól 40 millió kölcsönt vett fel. A bank és állam közti viszonyok rendezéseül 1849 december 6-án egy szerződés kötöttetett, melyben az államnak a bank iránti tartozása 96,948,768 forintban olykép állapítottatott meg, hogy az ezentúl 2% kamatban fog részesülni. Az 1853. február havában a bank az osztrák kormányval akkép szerződött, miszerint: a 150 milliónyi *állampapírpénzt*, az ő bankjegyeivel, vagy az állam által kiállítandó és ezüstben kamatozó kötvényekkel váltja be, minek fejében a bank részére az osztrák állam: az ilykép támadó adósságainak törléseül, vámbevételeinek évenkénti 10 milliónyi részletét utalványozta. Az 1854. február 28-án a bank átvállalta a *kényszer-árkelettel forgó állampapírpénznek*, az ő bankjegyeiért való bevonását, minek ellenében neki az állam 10 millió forint évi lerovást kötelez, s a bankot felhatalmazta: a főnebbi állampapírpénzzel kiadott bankjegyek bevonása céljából ezüsttel kamatozó *államadóssági kötelezvényeknek* kibocsátására.

Az osztrák állam az utóbbi években a banknak államjavakban képviselt 155,000,000 forintot engedett át.

Báró Bruck osztrák pénzügyminiszternek erőlködései: miszerint a „német-osztrák pénz-egyesség“ értelmében az ezüstitfizetések újakezdését a „szabadalmazott osztrák nemzeti bank“-ban lehetővé tegye, kezdetben látszó sikerük dacára, az 1859 hadjárat folytán egészen megghiúsultak. Sőt az „osztrák nemzeti bank“ egy ideig képtelen volt az 1854 „Nemzeti kölcsön“ lekötöztetett ezüst kamatainak fizetésére. Ez ugyan később megtörtént, mindazonáltal a régi „papírnymorúság“ állandóan fenmaradt.

Austriának az „állampapírpénz“ fejében az „osztrák nemzeti bank“ irányában: 300 millió, — és ezenfelül még külön 80 millió forintnyi új adóssága van, melynek fedezése, illetőleg convertálása

után lenne a „valuta“, azaz : a „nemzeti bank“ készfizetési képessége helyreállítható.

Az 1866 december 31-én lejárt szabadalom 10 évre, azaz : 1876 december 31-éig hosszabbított meg, s így tehát az a jövő év végével le fog járni, s intézkedni kell már most azon módoszatokról, mik az „osztrák nemzeti bank“-nak jövőendőbeli fenállását és hatáskörét szabályozzák!

III.

Ezen rövid szemlében befejeztük a reánk nézve legérdekesebb jegybankoknak tanulmányát, s következik a legfőbb feladatnak megfejtése:

A „Szabadalmazott magyar nemzeti bank“ tervrajzának előadása.

Valamint az emberi élet ösvényén, úgy különösen a „nemzetgazdászati-politikának“ mezején, nem mindig a merev jogszerűség, hanem igen gyakran: a józan célszerűség vezet üdvös eredményre, — s a „trans-actiók tudományának“ legfőbb hivatása épen az ellenkezésben álló elméleti jogoknak gyakorlati összeegyeztetéséből, — a szétágazó túlzásoknak — a rabulistikus önzés által sugalt szenvedélyeknek egy mindenfelé méltányos középszínvonalra való leszállításából áll . . . notabene: „ha lehet!“ mert ha egyáltalában nem lehet, akkor nem alkuszunk, hanem : *intézkedünk!*

A „nemzeti bank“-ügy megoldásánál egyrészről: az ugyan nem „de jure“, hanem „de facto“ hazánkban is egyeduralmat gyakorló „szabadalmazott osztrák nemzeti bank“-nak conservativ hatalmi törekvése és természetesen igen zavartalanul gyümölcsöző monopolistikus önérdéke s más részről: Magyarországnak azon szent kötelessége áll szemközt, mely államilag és nemzetgazdászatiilag, *emancipálni kívánja pénz erejének legfőbb kútfejét, az idegen érdekeknek mindenhatóságától,*

mely az anyagi jólét főtényezőinek : kereskedés, ipar, mezőgazdaság stb.-nek életerét: a „hitelt“, saját kezével kívánja mérlegelni, s egész vagyoni forgalmának kulcsát önérdekeinek kezelésére bízni.

A fenálló kormány buzgó pénzügyérének feladata: a jövő képviselőház elébe terjeszteni, ha, lehet egy oly megoldásnak tervét, mely az 1876-iki december 31-ig az osztrák birodalomban „szabadalmazott osztrák nemzeti bank“ alapítóinak érdekét *directe* összefűzze egy önálló „szabadalmazott magyar nemzeti bank“-nak alapításával — vagy, ha ezen szándék az „osztrák nemzeti bank“ merevségén egyáltalában hajótörést szenvedne, egy csupán hazánk államiságának és közjólétünk érdekeinek szempontjai által vezérelt *független jegybanknak* tervét!

Ha el akarjuk találni a *helyes közéletet*, szükséges, hogy mindenekelőtt megismerjük a *végleteket*!

Pár év óta sok osztrák és magyar velő fáradozott azon tervnek kitalálásában, mely szerint az 1867-ki kiegyezés által *érdekközösült* „osztrák-magyar monarchiának“ — ezen vám- és kereskedelmi-egységbe zömült államtömegnek, — ezen forgalmi közvetlenségben *lüktető kétkamarás minémiségnek jegybank-ügyét olykép lehessen megoldani*, miszerint: a) mindkét államtestnek államisága manifestáltassék, — b) a fedezetlen állampapírpénz és 80 millió lebegő adósság convertálása vagy áthelyezése által a „valuta“ és „készfizetési-képesség“ helyreállítassék, c) a kereskedelmi- és forgalmi közvetlenségben élő két államtestben a pénznemeknek akadálytalan keringése biztosítassék, d) s végül: a hatványozott hiteli- és forgalmi igénylet mindkét államtestnek saját mérvei szerint méltányosan kielégíttessék.

A bécsbelvárosi „úri-utcának“ atmoszférájában, hol a „Nationalbank“ székel, támadt egy *tervezet*, mely azon légkörben megtalálta létfeltételeinek rokonszenves viszhangját, a következő vázlatokra építi valóját :

1. A „szabadalmazott osztrák nemzeti bank“, átalakulna

egy: „szabadalmazott osztrák-magyar nemzeti bank“-ká, — annak szabadalma az „osztrák-magyar monarchiában“ 1877 január 1-től a két állam törvényhozásai által biztosíttatnék 25 évre, azaz: 1901 december 31-ig.

A „szabadalmazott osztrák-magyar nemzeti bank“ cégül ezen címet, s pecsétjén: az „osztrák császári, és magyar királyi tölgy-koszorúval összekötött államcímereket használná.

A banknak kettős székhelyei volnának: Bécsben és Budapesten.

2. A banknak pénzalapja a jelenlegi 150,000 darab részvényben maradna, csakhogy minden részvényre, melyre jelenleg csak 600 forint van befizetve, ezentúl még 400 frt lenne befizetendő, úgy hogy a jelenlegi 90,000,000-nyi bankalap ezentúl 150 millió-ra lenne kibővítendő.

A bankalapnak 100 millió forintnyi részlete Bécsben, 50 millió fémalap-részlet pedig a banknak budapesti székhelyén volna elhelyezendő.

A nyereségy-fölöslegből származó tartalék-tőkének $\frac{2}{3}$ -da a bécsi, s $\frac{1}{3}$ -da a budapesti tőkéhez csatoltatnék.

3. A „banknak üzletköre“ a bécsi és budapesti külön igazgatóságok által műveltetnék a közös választmánynak felügyelete alatt.

A bankjegykibocsátás mérve a fémalap szerint: az 1 — 3-hoz való arányban eszközöltetnék olykép, hogy: a bécsi bankigazgatóságnak: 300 millió, s a pesti bankigazgatóságnak: 150 millió frtnyi bankjegymennyiség adatnék rendelkezésére.

A bankjegyek egyik oldalon német felirattal és a császári címer alatt, másik oldalon: magyar felirattal és a magyar királyi államcímér előnyomatával, s mindkét államfél nemzetiségeinek jelölésével fognának Bécsben és Budapesten teljesen egyenlő alakban forgalmaztatni, csakhogy a német szöveg a bécsi, s a magyar szöveg alatt a budapesti igazgatóság cégjegyzése volna alányomandó.

4. A bankügy-vezetésre nézve következő indítványok tétettek: a részvényesek közgyűlése egyik évben: Bécsben s másik évben Budapesten volna tartandó. Az évi üzlet-zárlatnak jelentése, német és magyar nyelven volna a részvényesek közt kiosztandó. A közgyűlés német és magyar nyelveken volna megnyitandó s a hivatalos jelentések abban mindkét nyelven felolvasandók.

A bank élén álló kormányzót ő Főlsége nevezi ki, s annak felváltva: egyszer osztrák-, s annak lelépte vagy megszűnte után: magyar honpolgárnak kellend lennie. — A két alkormányzók közül, az egyiket a bécsi, másikat pedig a budapesti bankigazgatóság választja saját köréből.

A bank-választmány 12 tagból áll, kik közül 6-tot osztrák-, és 6-ot magyar honpolgárokból választ egy év tartamra a közgyűlés. — A választmány gyűlései oly rendben tartatnak, miszerint 3 választmányi gyűlés közül mindig egynek Budapesten kell tartatnia.

A bank-igazgatóság állna: a kormányzó, 2 alkormányzó és összesen még 18 igazgatóból, kik közül 9 igazgatónak Bécsben és 9-nek Budapesten kell székelnie. Minden egyes igazgatóság külön vízi ügyeit, azonban havonként legalább egyszer tartatnék egy közös igazgatósági ülés, még pedig felváltva egyszer Bécsben s egyszer Budapesten.

Az ügyvezetés hivatalos nyelve Bécsben német és Budapesten magyar volna.

A közgyűlés a bécsi és budapesti telepek zárszámláinak megvizsgálására egy közös vizsgáló bizottmányt küldene ki, melynek fele osztrák s fele magyar honpolgárokból állana.

A főnebbi alapvázlat keretén kívül fenmaradna még egy főfontosságú kérdés: a „valuta“ helyreállítása, vagyis, a banknak a fedezetlen 380 milliónyi osztrák államadósság súlya alóli, oly felmentése, miszerint a bank „pengő fizetésekre, és papírpénzeinek fénmérti átváltására“ képesítve legyen.

.... S ez a legnehezebb pont! miért, valószínűleg a „noli me tangere“ elve szerint, a tervezetek bőtermékenységének dacára is, ezen pontnak megoldása csakis annyiban közelítettet meg, miszerint kimondatott: hogy a „Nemzeti bank“ újjáalakításának ügye szorosan véve nem függ össze a „valuta“ kérdésével, *s a jegybank-ügynek az osztrák- és magyar államok közti rendezése teljesíthető*, míg a „valuta“ kérdésnek megoldása jobb időkre halasztandó!

... Az előadott vázlat nyomán ezen utóbbi állítás tökéletesen megengedhető; — mert midőn a bécsi és budapesti bankok ugyanazon részvényesekből és a teljesen közös érdeknek kifolyásából merítik létüknek alapföltételeit, — ott nem képezheti alku tárgyát ama aránynak kiszabása, mely szerint ama 380 milliónak hányada a bécsi és budapesti bankok közt miként lesz felosztandó, mert „in fine finali“ egy és ugyanazon zsebben végződnek ezen negociációnak minden hatása; hanem fődolog az maradna, „mily operatiók útján leend ezen teher a banktól eltávolítható, illetőleg egy reális fedezettel úgy ellátható, miszerint az érte vállalt kötelezettség a bank fém-alapját ki ne merítse, illetőleg annak pengő-fizetési képességét meg ne semmisítse!...? “

S erre a főnebbi vázlat absolute semmi választ nem ad! Hallottunk ugyan egy hazánkfiától egy *tervezeti kísérletet*, mely ugyan sehol sem képezte komoly tárgyalásnak fonalát, de melyet mi, tekintve a tervelőnek magas állását, és a végletek teljességét, itt mégis közölni akarunk.

A tervelő ugyanis a bankügy rendezésének főtjelzett vázlatát elfogadva, a „*valuta-kérdést*“ így indítványozná megoldandónak:

„A 380 millióból csakis 300 millió képezi az „*állampapírpénz*“ oly terhét, mely hazánkat is, Ausztriával együtt közösen terheli, mert a „*80 millió lebegő adóssághoz*“ Magyarország absolute semmi köze sincs!

Tehát az érintett 300 milliónyi állampapírpénznek teréből, az 1867-ki kiegyezés mérve szerint „*Magyarországot 30 %₀, vagyis = 90 millió forintnyi összeg illetné.*“

A felosztás tehát (elfogadottnak föltéve az előrebocsátott bank-rendezési vázlatot) úgy állna: hogy a *bécsi bank székhelyére = 210 millió*, és a *budapesti bankszékhelyre = 90 milliónyi állampapírpénznek terhe hármlólnék*; míg a 80 milliónyi lebegő adósság rendezésének feladata kizárólag a „*bécsi Reichsrath*“ teendőjét képezi.

A két bankszékhely közt felosztott állampapírpénz terhe azonban következőkép volna rendezendő :

Két szempont képezvén ugyanis a kiindulás megfejtését, egyrészt az : hogy a 20 évi tapasztalás tanúsága szerint : a monarchiának belső forgalmában, az „*apró pénz*“ kivételével, „*fémpénz-forgalomnak*“ igénylete mondhatni nem is létezik, s a „*fémpénz*“ csakis a ki- és beható „*külkereskedésnek*“ forgalmában szerepel, s illetőleg : csupán azon összeg, mely a kivitel és behozatal értékének passiv különzékéből esetleg támad, érinti a jegybanknak fémkészletét, — tehát ebből folyólag : tekintve azt, hogy a „*külforgalmi különzéknek*“ esetleges „*passiv*“ minőségét, a legközelebbi „*activ*“-eredmény egyenlítendi ki, s a bankkezelésnek módjai szerint a „*fémkészlet*“ ismét bizton kiegészíthető, ezen tekintetek folytán, a tervezőnek nézete szerint : az „*osztrák-magyar monarchiának*“ forgalmi viszonyai teljesen igazolják azt, hogy a „*jegybank*“ fémkészlete *oly arányban álljon a jegykészlethez, mint 1 : 5-hez*, (mert Amerikában solid bankok létesültek és virágzottak, $\frac{1}{10}$ fémkészlettel is, ha ezt a kül- és belforgalmi igényletnek fönt vázolt viszonya megengedte).

Más résznél : tekintetbe venné a tervező azon körülményt, hogy : az újonnan meghosszabbítandó *szabadalomnak nyújtásaért* épügy, valamint az más államokban történt, ezen monarchiában is *illő árat* lehet méltányosan a bank társaság-

tól követelni, tehát ezen szempontnak is figyelembevételével, a tervező, az előrebocsátott „bankrendezési vázlat“-nak elfogadása mellett, következő módszert ajánlandott a „valuta“ helyreállítására :

Miután az „osztrák-magyar szabadalmazott nemzeti bank“ bécsi székhelye a társasági alaptőkéből 100 millió forintnyi fémalappal volna ellátva, s annak a „vázlat“ értelmében : 300 milliónyi „jegykibocsátás“ adatnék rendelkezésére, az állampapírpénz terhéből reá háramló 210 millióból való 200 millió forint erejéig felhatalmaztatnék a bécsi bankszékhely még bankjegyeknek kibocsátására, úgy hogy tehát 100 millió forint fémalap ellenében : 500 millió forintnyi bankjegymennyiséggel rendelkeznék. Ezen 200 milliótól azonban az osztrák törvényhozás elvállalná a kötelezettséget : a banknak „kezelési, vagy „rendezési díj“ címe alatt évenként 6%-et, azaz : 12 millió forintot fém pénzben fizetni!

Az állampapírpénzkészletből fenmaradt 10 millió forintot a 80 milliónyi „lebegő adóssághoz“ csatolván, ezen, összesen = 90 millió forint erejéig az „osztrák törvényhozás“ : egy „aranykölcsönt“ kötne, s azzal a bécsi bankszékhely iránti tartozását rendezné!

A bank budapesti székhelye : hasonlókép felhatalmaztatnék, a reá háramló 90 milliónyi állampapírpénz terhének erejéig, bankjegyeknek kibocsátására, úgy hogy e szerint 50 millió fémalap ellenében = 240 milliónyi összes jegykészlet állana rendelkezésére! A magyar törvényhozásnak azonban szintén át kellene vállalnia, a 90 milliónak „rendezési-díja“ fejében, a bank irányában évenként fizetendő = 6%-nak = azaz 5.400.000 forintnak aranybani pontos lefizetését!

A tervezőnek nézete szerint, ez által : a készfizetési képesség, — az államnak és belforgalmának hitele, — hatványozott forgalom és a jólétnek minden irányban viszonyható emelkedése volnának az eredmények, mi mind a béke fen-

állásának, — egy, a „polgárosodás színvonalának“ megfelelő igazságszolgáltatás és administráció esetében biztosan elérhető és fenttartható lenne, — s az államnak, valamint a „banknak“, módokat nyujtana az „egyensúly“-nak szilárd biztosítására!“

Így hangzottak azon tervek, miket Bécsben gondoltak ki, s mik ott, részben rokonszenves fogadtatásban részesültek.

Magyarország közvéleménye azonban, tekintve különösen a jelenkor politikájának különösen pénzügyi színezetét, s hazánknek, mint „nyerstermelő államnak“ egészen különleges érdekirányait, hangosan követeli egy *teljesen önálló „magyar nemzeti bank“-nak* létrehozását. A Bécsben érlelt „terv-vázlat“ nem talált tehát Budapesten viszhangra, hanem itt oly alternativa keletkezett, mely — ha lehet — közvetve, dacára annak, hogy „önálló magyar jegybank“-ot teremt, mégis : hozzá köti ennek sorsához az „osztrák nemzeti bank“ részvényeinek direct érdekét!

S ha így nem lehet : tekintet nélkül az „osztrák jegybank“-ra, egészen függetlenül szervezi a „*szabadalmazott magyar nemzeti bank“-ot!*

Az említett alternativának azon része, mely transactió útján kívánja kielégíteni épúgy a magyar államnak, mint az „osztrák jegybank“-nak igényeit, következőleg hangzik :

„A magyar koronához tartozó államnak területén egy Budapesten székelő önálló jegybank szabadalmaztatik, „Szabadalmazott magyar nemzeti bank“ cég alatt, melynek alapszabályait, s fém- és bankjegykészletére vonatkozó rendszabályait a magyar törvényhozás fogja megállapítani, s ő felsége a magyar király szentesíteni, — de annak alaptőkéjét illetőleg fémkészletét, a bécsi „osztrák nemzeti bank“-nak részvényesei fogják előteremteni, úgy : hogy az „osztrák nemzeti bank“-társulat és a „magyar nemzeti bank“-társulat ugyanazon részvényesekből fog állani, habár e két jegybank-társulat egymástól

teljesen függetlenül és önállóan fog működni, s az „érdekközösség“ e két intézet közt csakis a részvényesek azonosságában fog képviseltetni.

Ezen alapeszme képezi az egész tervnek súlypontját, — mert a rendezésnek többi pontozatai, fontosságuk dacára, mégis másodrendűek, és ismert chablon-ok szerint fognak megoldatni.

A lapok azt írták, hogy „már július hó elején ezen tervet iránti direct tárgyalások megkezdődtek Bécsben: a magyar pénzügyminister, — s másrésről az „osztrák nemzeti bank“-nak vezérférfiai közt“.

Nem akarjuk azt állítani, hogy „a lapok sok dolgot már akkor is tudnak, mielőtt még léteznék!“ hanem az áll: hogy ezen úgy jelentett „tárgyalásoknak“ ténylegessége még oda nem érlelődött, miszerint a nyilvánosság terére jusson.

A magyar pénzügyi tárcának buzgó vezetője az új képviselőház elébe fogja mielőbb terjesztetni bizonyosan azon tárgyalásnak eredményét, melyben *megvédendi Magyarország pénzügyi önállóságának határvonalt minden idegen érdekek túlzásaitól!*

Ha ezen alku *nem sikerül*: Magyarország önállólag fog intézkedni pénzügyészete legfontosb egyik tényezőjének : a **„Magyar nemzeti bank“**-nak oly szervezetéről, *miszerint annak létfeltételeit csakis : az ország anyagi jólétének, — forgalmának, hitelének, — s nemzetközi független fejlődésének tekinteti vezéreljék.*

Ezen első stadiumnak megoldása után, a „valuta“ helyreállítása magától következik!

Budapest, 1875. aug. 9.

DE BELIACI 3/7A

TETTEY NÁNDOR és TÁRSA

könyvkereskedésében, Budapesten, váczí-utoza a „vastuskóhoz“, megjelentek:

A magyar kormány politikája és Magyarország érdeke.

Irta Areopag.

Budapest 1872. — 1 frt.

A nő a nemzetgazdászati terén.

Irta Stein Lőrincz. — Németből Szendrői Brankovics György.

Budapest 1876. — 60 kr.

ÁLLAM és EGYHÁZ.

Irta Simonyi Iván.

Második kiadás. — Budapest 1875. 1 frt.

A magyar nemzeti honvédelem

a nemzetközi katonai kongresszus és a magyar polgári védhadegylet alapításának
ü g y e.

Irta és javasolja Takátsy József. — Budapest 1875. 50 kr.

A magyar királyi honvédelmi miniszterium működése 1867—1872.

A miniszter ur megbízásából hivatalos adatok alapján írta Asbóth János.

Budapest 1873. — 3 frt.

Néhány szó a magyar társadalomról.

Irta Lipsey Tamás. — Budapest 1873. 60 kr.

Tartalma: Bevezetés. — A társadalomról általában. — Milyen a mi társadalmunk? — Átmentek-e társalmunkba a demokratiai elvei? — A társadalom szervezéséről és más sürgős teendőinkről.

A BANKÜGYRŐL.

Irta Taray Andor, képviselő. — Budapest 1874. — 2 forint.

A demokratia Amerikában.

Tocqueville Elektől. A francia eredetiből fordította Fábián Gábor.

4 kötet. — Buda 1846. 7 frt.

Georgii Bartal de Beleháza

commentariorum ad historiam status jurisque publici Hungariae. 2. vol.

Posonii 1847. 5 frt.

TETTEY NÁNDOR és TARSA

könyvkereskedésében, Budapesten, vaczi-utca a „vastuskóhoz“, megjelentek:

VISONTAY JÁNOS.

Európa összehasonlító földirata.

Általános tájékozás Európáról.

Déli és Középeurópa. Cabinet alak. 33 iv. Budapest 1875.

Ára 2 frt 80 kr.

Számos kedvező és elismerő bírálatok közül felemlítjük a »Magyar Politika« 1874. 280. számában közölteket:

Összehasonlító földirat czim alatt nevezetes irodalmi mű jelent meg Visontay János ismert írónktól. A mű e nemből egyetlen, eddigi földrajzi munkáink csak a helyrajzzal (topographia) foglalkoztak és alig emelkedtek fölül a közönséges tankönyvszerű előadási módor színvonalán, — míg e mű úgy a geographiai helyzetet, a földszint és a nemzetközi viszonyokat is szemlélet alá veszi. Szerző e nevezetes vállalatnak nézpontjait előszavában elmondja: Igaz, u. m. hogy az összehasonlító geographiának leginkább a terrain leírásával kell tüzetesen foglalkozni, mindazáltal köréből a földiratnak semmi szakasza kizárva nem lehet. Nem is annyira a tárgyak választéka teszi az összehasonlító földirat lényeges kellékét, mint az előadási módor, a szerkezet. Az értekező, leíró és fejtegető módor itt a főkéllék; nem szabad tehát az összehasonlító földiratnak tartományonként külön statistikai kivonatnak lenni: hanem arra kell törekedni az írónak, hogy az olvasó képzeletében mindig egy geographiai egészet szemlélhessen és a közelrokon összehasonlításokat elmélkedve maga is megtehesse. A megjelent kötet igen hű marad a kitüzött czélhoz és emélfogva irodalmunkban jelenséget alkot. A művelt közönség és a tanférfiak figyelmébe melegen ajánljuk ezen művet.

Magyar népdalok egyetemes gyűjteménye.

A Kisfaludy-Társaság megbízásából gyűjtötte, s énekre és zongorára alkalmazva kiadja:

Bartalus István.

I. kötet tartalmaz 133 népdalt. II. kötet tartalmaz 210 népdalt.

Bolti ára a két kötetnek 10 frt. Leszállított ára 6 frt. Díszkötésben 7 frt 50 kr.

Kvintusz Horátzius Flakkusz versei.

A dalok 5 könyve,

magyarra fordította és jegyzetekkel felvilágosította:

Dr. Barna Ignác.

(Horátzius arcképével Mulinari után.) — Budapest 1875. 2 frt 50 kr.

Franklin-Társulat nyomdája.

